

talige
diversiteit
benutten

..raad
wijs
onder

inhoud

Woord vooraf

In het kort

1. Aanleiding

Talige diversiteit is realiteit in onderwijs

- 1.1 Talige diversiteit is realiteit voor bijna alle scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen
- 1.2 Pedagogisch medewerkers en leraren voelen zich onvoldoende toegerust
- 1.3 Meertaligheid binnenkort onderdeel van kerndoelen en examenprogramma's
- 1.4 Talige diversiteit nauwelijks onderdeel lerarenopleiding
- 1.5 Meertalige realiteit in onderwijs weinig onderkend
- 1.6 Adviesvraag: wat is nodig om in het onderwijs goed om te gaan met talige diversiteit?

2. Advies

Benut talige diversiteit in onderwijs

- 2.1 Taal is belangrijk middel en doel in onderwijs
- 2.2 Andere talen kunnen benut worden voor leren van Nederlands
- 2.3 Benutten talige diversiteit van belang voor verbondenheid op school voor alle leerlingen
- 2.4 Benutten van talige diversiteit bereidt leerlingen voor op meertalige samenleving

3. Aanbeveling een

Maak als school, opleiding en voorschoolse voorziening beleid dat kansen talige diversiteit benut

- 3.1 Scholen: beschrijf visie, sturing en handelingen
- 3.2 Overheid: scherp wettelijke opdracht voor taalbeleid aan

4. Aanbeveling twee

Investeer in ondersteuning, opleiding en verdere professionalisering

- 4.1 Rust leraren en pedagogisch medewerkers toe
- 4.2 Versterk expertisenetwerken
- 4.3 Investeer in hulpmiddelen, materialen en tijd

5. Aanbeveling drie

Breng wettelijke ruimte onder de aandacht

- 5.1 Informeer praktijk over wettelijke ruimte om talige diversiteit te benutten
- 5.2 Stimuleer scholen wettelijke ruimte te gebruiken

Geraadpleegd

Literatuur

woord vooraf

In Nederland worden vele talen gesproken. Bijna alle scholen hebben te maken met leerlingen die van huis uit een andere taal dan het Nederlands gebruiken. Zij spreken bijvoorbeeld een van de streektaalen die Nederland rijk is of zijn naar Nederland verhuisd vanuit een ander taalgebied. Sommige scholen tellen slechts enkele meertalige leerlingen, op andere scholen gebruiken vrijwel alle leerlingen thuis een andere taal dan Nederlands.

Talige diversiteit doet een beroep op het onderwijs om leerlingen met verschillende taalachtergronden te begeleiden bij het leren van en in het Nederlands. Sommige scholen, zoals in het nieuwkomersonderwijs, hebben hiervoor ruime expertise in huis. Maar op veel scholen ontbreekt een helder beleid over de omgang met talige diversiteit. Ook geven veel leraren aan zich daartoe onvoldoende toegerust te voelen.

Talige diversiteit wordt in de praktijk nog vaak genegeerd of zelfs gezien als een belemmering bij het leren van en in het Nederlands. Daardoor blijven kansen onbenut om talige diversiteit in te zetten bij het leren van het Nederlands en bij het opdoen van kennis en vaardigheden in andere schoolvakken of domeinen. Om talige diversiteit in het onderwijs te kunnen benutten, hoeven leraren andere talen niet te beheersen. Wel kunnen ze inspelen op en gebruik maken van het aanwezige taalrepertoire van leerlingen. Dat kan op veel manieren, zoals dit advies in beeld brengt.

Omgang met talige diversiteit is onderdeel van de nieuwe conceptkerndoelen en -examenprogramma's. Scholen zullen hun onderwijs hierop moeten aanpassen. Met dit advies maakt de raad inzichtelijk wat de overheid en scholen te doen hebben om talige diversiteit beter te benutten in het onderwijs. Aanscherping van het taalbeleid op scholen, meer aandacht voor de wettelijke ruimte die er is om talige diversiteit te benutten en betere toerusting van leraren en pedagogisch medewerkers zijn daarin noodzakelijke stappen. Het benutten van de talige bagage van leerlingen in de talig diverse samenleving draagt bij aan goed onderwijs voor iedereen.

Louise Elffers
voorzitter

Mirjam van Leeuwen
secretaris-directeur

in het kort

Bijna alle scholen, mbo-opleidingen en voorzieningen voor voorschoolse educatie in Nederland hebben te maken met kinderen of jongeren die van huis uit een andere taal spreken dan Nederlands. De Onderwijsraad adviseert deze talige diversiteit beter te benutten. Thuis talen kunnen leerlingen helpen bij het leren van en in het Nederlands. Dat vraagt wel dat scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen in hun taalbeleid vastleggen hoe zij omgaan met thuis talen van leerlingen. En het vergt een investering in de ondersteuning, opleiding en verdere professionalisering van pedagogisch medewerkers, leraren en docenten. Denk aan voldoende tijd voor professionalisering en ontwikkeling, een centraal expertiseplatform, materialen en technologische hulpmiddelen.

Aanleiding: talige diversiteit is realiteit in onderwijs

Bijna alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs, opleidingen in het middelbaar beroepsonderwijs en voorschoolse voorzieningen hebben te maken met kinderen of jongeren die van huis uit een andere taal spreken dan Nederlands. Het gaat om migrantentalen, maar ook om streek talen die van oudsher in Nederland gesproken worden.

Veel leraren in het primair en voortgezet onderwijs voelen zich niet goed toegerust om onderwijs te verzorgen aan leerlingen met uiteenlopende thuis talen. Het is in hun initiële opleiding meestal nauwelijks aan bod gekomen. Er zijn ook maar weinig scholen die een duidelijke visie hebben op het gebruik van thuis talen in het onderwijs.

Met de nieuwe conceptkerndoelen en -examenprogramma's is de aandacht voor meertaligheid en de thuistaal van leerlingen binnenkort niet langer vrijblijvend voor scholen. Op verzoek van de minister van Onderwijs adviseert de Onderwijsraad over de vraag wat nodig is om in het onderwijs goed te kunnen omgaan met talige diversiteit.

Advies: benut talige diversiteit in het onderwijs

Talige diversiteit kan beter worden benut in het onderwijs. Thuis talen van leerlingen zijn een hulpbron bij het leren van en in het Nederlands. Meer aandacht voor talige diversiteit is daarnaast van betekenis voor het gevoel van verbondenheid van leerlingen en helpt hen te functioneren in een talig diverse samenleving.

Er zijn allerlei manieren om de thuistaal van leerlingen in te zetten bij het leren van en in het Nederlands. Pedagogisch medewerkers, leraren en docenten hoeven die andere talen niet zelf te beheersen. Met de juiste materialen, expertise en ondersteuning kunnen ze thuis talen inzetten, zodat leerlingen gemakkelijker goed Nederlands leren en volwaardig kunnen deelnemen aan het onderwijs.

Aanbeveling 1: maak als school, opleiding en voorschoolse voorziening beleid dat kansen van talige diversiteit benut

Lang niet alle scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen hebben een uitgewerkt taalbeleid. Scholen in het primair en voortgezet onderwijs zijn verplicht hun taalbeleid in het schoolplan te beschrijven. Dat beleid is gericht op het leren van Nederlands. Of en hoe zij talige diversiteit daarbij benutten, hoeft niet aan de orde te komen. Mbo-opleidingen zijn op dit moment niet verplicht een taalbeleid uit te werken. De raad beveelt de overheid aan om de wettelijke opdracht aan te scherpen zodat de omgang met talige diversiteit hierin standaard een plek krijgt en ook de voorschoolse educatie en het mbo te verplichten tot een uitgewerkt taalbeleid.

Het taalbeleidsplan moet blijk geven van een gedragen visie over de plaats van thuistalen op (de voor)school en in de klas. Het kan ook ingaan op de rollen van professionals buiten de school of instelling. De raad beveelt scholen aan beleid te maken dat de kansen van talige diversiteit benut. Het is aan scholen zelf te bepalen op welke manier zij daaraan invulling geven.

Aanbeveling 2: investeer in ondersteuning, opleiding en verdere professionalisering

Er is onder pedagogisch medewerkers in de voorschoolse educatie en onder leraren en docenten meer expertise nodig om talige diversiteit te kunnen benutten. Leraren weten nu vaak niet dat thuistalen van nut kunnen zijn bij het leren van en in het Nederlands. De raad beveelt aan om 'benutten van talige diversiteit' standaard op te nemen in de bekwaamheidseisen van leraren en pedagogisch medewerkers. Het gaat dan om expertise in meertaligheid, kennis van het leren van een tweede of volgende taal en van pedagogisch-didactische aanpakken om talige diversiteit te benutten in de klas. Ook zijn er nascholingsmogelijkheden nodig voor leraren en pedagogisch medewerkers die deze kennis en vaardigheden niet meekregen vanuit hun initiële opleiding.

Scholen, opleidingen, voorschoolse voorzieningen en aanbieders van leraren-opleidingen en nascholing kunnen nu al in netwerken zorgen voor de verspreiding van expertise. De raad pleit daarnaast voor een toegankelijk centraal expertiseplatform om kennis en voorbeelden breed te kunnen delen. Ook is het zaak dat pedagogisch medewerkers, leraren en docenten voldoende tijd, materialen en hulpmiddelen krijgen om talige diversiteit te benutten.

Aanbeveling 3: breng wettelijke ruimte onder de aandacht

Wet- en regelgeving laat voldoende ruimte om binnen de school, opleiding of voorschoolse voorziening doordachte keuzes te maken om talige diversiteit te benutten. Over het algemeen is het wettelijk uitgangspunt dat het onderwijs in het Nederlands wordt gegeven. Daarnaast is het toegestaan een andere taal te gebruiken als dat nodig is vanwege de herkomst van de leerlingen. Bijvoorbeeld als kinderen het Nederlands nog niet machtig zijn.

Betrokkenen zijn zich niet altijd bewust van die ruimte. De raad pleit er dan ook voor dat de overheid en de sectorraden hen actief informeren over de wettelijke mogelijkheden en hen stimuleren van deze mogelijkheden gebruik te maken. Bijvoorbeeld om thuistalen in te zetten bij het leren van en in het Nederlands.

Talige diversiteit benutten

Aanleiding

Bijna alle scholen, mbo-instellingen en voorzieningen voor voorschoolse educatie in Nederland hebben te maken met leerlingen en studenten die van huis uit een andere taal spreken dan Nederlands. Pedagogisch medewerkers, leraren en docenten voelen zich niet goed toegerust om met deze talige diversiteit om te gaan. Wat is er nodig van leidinggevend en overheid om in het onderwijs goed om te gaan met talige diversiteit?

Advies Benut talige diversiteit in het onderwijs

Inzet van thuistalen helpt leerlingen en studenten met een andere thuistaal bij het leren van en in het Nederlands. Het benutten van talige diversiteit bereidt alle leerlingen en studenten voor op een meertalige samenleving.

Aanbevelingen

Scholen Maak beleid dat rekening houdt met kansen van talige diversiteit

De raad adviseert scholen, mbo-instellingen en voorzieningen voor voorschoolse educatie om in een taalbeleid vast te leggen hoe zij omgaan met thuistalen van leerlingen en studenten en deze thuistalen benutten. Hoe het taalbeleid eruit ziet, hangt af van de visie en context van de school.

Scholen en overheid Investeer in ondersteuning, opleiding en professionalisering

Er is onder pedagogisch medewerkers, leraren en docenten meer expertise nodig om talige diversiteit te kunnen benutten. De raad adviseert onderwijsinstellingen en overheid hierbij te helpen door te investeren in ondersteuning, opleiding en professionalisering. Zorg bijvoorbeeld voor een centraal expertisepplatform, materialen, technologische hulpmiddelen, handreikingen en tijd.

Overheid Breng wettelijke ruimte onder de aandacht

De betrokkenen zijn zich niet altijd bewust van de wettelijke ruimte die er is ten aanzien van talige diversiteit. Informeer onderwijsinstellingen daarom over de mogelijkheden binnen bestaande wet- en regelgeving.

aan leiding

1

Talige diversiteit is realiteit in onderwijs

Bijna alle onderwijsinstellingen en voorzieningen voor voorschoolse educatie in Nederland hebben te maken met talige diversiteit. Leraren voelen zich onvoldoende toegerust om onderwijs te verzorgen aan meertalige leerlingen. Zo blijven kansen onbenut. Wat is nodig voor een betere omgang met talige diversiteit in het onderwijs?

Het overgrote deel van de scholen en mbo-opleidingen in Nederland heeft te maken met leerlingen¹ die van huis uit een of meer andere talen spreken dan het Nederlands. Met de nieuwe kerndoelen in aantocht is aandacht voor talige identiteit en meertaligheid niet langer vrijblijvend. Maar leraren en docenten vinden zichzelf onvoldoende toegerust om onderwijs te verzorgen aan meertalige leerlingen. Datzelfde geldt voor pedagogisch medewerkers in de voorschoolse educatie. Daardoor blijven kansen onbenut. Dit advies richt zich op de vraag wat nodig is om in het onderwijs goed om te gaan met talige diversiteit.

1.1 Talige diversiteit is realiteit voor bijna alle scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen

In Nederland is een goede beheersing van het Nederlands cruciaal om deel te nemen aan de samenleving en om onderwijs te kunnen volgen. Naast het Nederlands gebruiken veel mensen andere talen en streektaalen. Die diversiteit aan talen is ook aanwezig in het onderwijs. Veel leerlingen spreken van huis uit (een of meer) andere talen dan het Nederlands. Zij komen de school, opleiding of voorschoolse voorziening² binnen met een andere thuistaal.³ Veelal gaat het om leerlingen met een migratieachtergrond, maar ook streektaalen en Nederlandse Gebarentaal (NGT) maken deel uit van de diversiteit aan talen.⁴ Voor deze leerlingen is Nederlands vaak een tweede of derde taal.

Inmiddels heeft bijna elke school in Nederland te maken met leerlingen die van huis uit een andere taal spreken dan Nederlands.⁵ De variatie is groot; op sommige scholen en opleidingen hebben slechts enkele leerlingen een andere thuistaal, op andere groeit vrijwel geen leerling eentalig Nederlands op. Er zijn scholen in regio's waar de streektaal een belangrijke rol speelt en scholen in regio's met veel recente immigratie vanuit andere taalgebieden. Zowel in de grensstreken als in de grote steden spreekt een aanzienlijk deel van de leerlingen thuis, al dan niet naast het Nederlands, een andere (streek)taal. Dat geldt zowel voor de voorschoolse educatie als voor het primair en voortgezet onderwijs en het mbo.⁶

1.2 Pedagogisch medewerkers en leraren voelen zich onvoldoende toegerust

Hoewel het overgrote deel van de leraren te maken krijgt met leerlingen die een andere thuistaal hebben dan het Nederlands, voelt slechts een minderheid zich voldoende bekwaam daarmee om te gaan. In gesprekken met de raad zeggen leraren niet goed te weten hoe zij moeten omgaan met leerlingen die het Nederlands onvoldoende beheersen om het onderwijs goed te kunnen volgen. Veel leraren voelen zich door hun initiële opleiding niet voorbereid op lesgeven aan multiculturele

1 Waar leerlingen staat, bedoelt de raad in dit advies omwille van de leesbaarheid ook kinderen in de voorschoolse educatie en studenten in het mbo.

2 Waar voorschoolse voorziening staat, doelt de raad in dit advies omwille van de leesbaarheid op voorzieningen voor voorschoolse educatie.

3 Recente cijfers over thuistalen van leerlingen ontbreken. Uit OESO, 2023 blijkt: ongeveer 14% van de 15-jarige leerlingen in Nederland heeft een migratieachtergrond. Dat betekent dat zij ouders hebben die niet in Nederland zijn geboren; 5% van de 15-jarige leerlingen is ook zelf in het buitenland geboren. Ongeveer 67% van de leerlingen met een migratieachtergrond (en 3% van alle overige leerlingen) meldde dat de taal die ze thuis meestal spreken, een andere is dan Nederlands.

4 KNAW, 2018; Schmeets & Cornips, 2022.

5 Zie bijvoorbeeld Van Beuningen & Polišenská, 2019; Van Batenburg, Dale, Polišenská & Van Beuningen, 2022; OESO, 2019b: slechts zo'n 15% van de docenten in het onderzoek geeft aan geen enkele leerling met een migratieachtergrond les te geven.

6 Zie bijvoorbeeld Van Batenburg e.a., 2022.

of meertalige groepen. In 2018 gold dat voor ruim 85% van de po-leraren en 83% van de vo-leraren.⁷ Vergeleken met leraren uit andere Noordwest-Europese landen voelen Nederlandse leraren zich minder goed voorbereid.⁸

Ook in de voorschoolse educatie zijn er signalen dat pedagogisch medewerkers onvoldoende toegerust zijn om kinderen voor wie Nederlands niet de eerste taal is, goed te ondersteunen. In 2022 constateerde de Inspectie van het Onderwijs dat op een kwart van de voorscholen het uitvoeren van 'effectieve en gerichte activiteiten voor de taalontwikkeling' te wensen overlaat.⁹

1.3 Meertaligheid binnenkort onderdeel van kerndoelen en examenprogramma's

Met de nieuwe conceptkerndoelen en -examenprogramma's is aandacht voor meertaligheid en de thuistaal van leerlingen binnenkort niet langer vrijblijvend voor scholen. Een van de conceptkerndoelen is "Ruimte bieden aan verschillende talen en taalvariëteiten van leerlingen".¹⁰ Een ander luidt: "De leerling verkent hoe je met taal uiting geeft aan identiteit".¹¹ Er is een conceptkerndoel gericht op het verkennen van taalvariatie en -verandering in het Nederlandse taalgebied, zoals het benoemen van overeenkomsten en verschillen tussen het Nederlands en andere talen en taalvariëteiten op klank-, woord- en zinsniveau; het verkennen van overtuigingen overtalen en taalvariëteiten; en het verkennen van veranderingen in taalgebruik onder invloed van tijd, media en maatschappelijke ontwikkelingen.¹² In de concept-examenprogramma's is bijvoorbeeld opgenomen: "Reflecteren op het eigen meertalig repertoire en op oordelen over meertaligheid in het Nederlandse taalgebied".¹³

1.4 Talige diversiteit nauwelijks onderdeel lerarenopleiding

Er zijn momenteel maar weinig opleidingen tot leraar of tot pedagogisch medewerker die aandacht besteden aan (de omgang met) meertaligheid en leerlingen die het Nederlands als tweede (of volgende) taal moeten leren. Minder dan een derde van de leraren gaf aan dat dit in hun opleiding voldoende aan de orde was geweest.¹⁴ Nog geen 10% meldde dat het onderdeel was van hun verdere professionalisering.¹⁵ Dit belemmert leraren om het onderwijs goed te laten aansluiten bij een aanzienlijke groep leerlingen.

Dat is niet altijd zo geweest. In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw bestond er landelijk beleid aangaande de thuistalen van leerlingen (zie tekstkaders hierna) en was er aandacht voor Nederlands als tweede taal (NT2). Leraren en pedagogisch medewerkers die in die tijd zijn opgeleid, hebben vaak wel basiskennis over bijvoorbeeld tweedetaalverwerving en de rol van de thuistaal daarbij. De afgelopen twee decennia is de aandacht voor meertaligheid in het beleid, en daarmee ook in de opleidingen, echter sterk afgenomen.

⁷ Zie OESO, 2019b: 16,9% van de vo-leraren en 14,7% van de po-leerkrachten in het onderzoek voelen zich voldoende voorbereid om in een multiculturele of talig diverse setting les te geven.

⁸ Sapulete, De Wilde, Ouwehand & Van der Boom, 2020a, 2020b.

⁹ Inspectie van het Onderwijs (2023).

¹⁰ Kerndoel 1a, in SLO, 2025b.

¹¹ Kerndoel 7a, in SLO, 2025b.

¹² Kerndoel 7b, in SLO, 2025b.

¹³ Zie SLO, 2024.

¹⁴ Zie OESO, 2019b.

¹⁵ Zie figuur 3.2 in Sapulete e.a., 2020b.

Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur (OETC)

Eind jaren zestig werd gestart met onderwijs aan bepaalde groepen leerlingen met een niet-Nederlandstalige achtergrond, in de eigen taal en cultuur van die leerlingen. In 1984 kreeg het Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur (OETC) een wettelijke basis. Het achterliggende idee was dat kinderen van arbeidsmigranten een band moesten behouden met de eigen taal en cultuur vanwege de voorziene terugkeer naar hun land van herkomst. Het OETC was in dat kader een tijdelijke voorziening, voor kinderen van de eerste en tweede generatie van een beperkt aantal taalgroepen, waarbij ook een indicator voor achterstand in sociaaleconomische status een rol speelde. Naarmate het terugkeerperspectief op de achtergrond raakte, veranderden de doelstellingen van het OETC. Er werd steeds minder nadruk op cultuur en meer nadruk op taal gelegd, in de verwachting dat het OETC een ondersteunende functie kon vervullen bij het leren van Nederlands.¹⁶

Onderwijs in Allochtone Levende Talen (OALT)

In 1998 trad de Wet Onderwijs in Allochtone Levende Talen (OALT) in werking. Het was de opvolger van de Wet OETC. Met de nieuwe wet werd het eigentaal-onderwijs een taak van gemeenten.¹⁷ OALT kon als aparte les, meestal na schooltijd, worden aangeboden of gebruikt als taalondersteuning in het onderwijs.¹⁸ Het OALT-beleid was ingegeven door het belang dat werd gehecht aan onderwijs in de moedertaal als zodanig en niet zozeer door het belang van bestrijding van onderwijsachterstanden. In 2004 stopte de financiering van dit beleid. Bepalend daarvoor was de opvatting dat beheersing van de Nederlandse taal een voorwaarde is voor succesvolle integratie van leerlingen die thuis geen Nederlands spreken. Het idee bestond dat alle tijd en aandacht die uitging naar de eigen taal, ten koste zou gaan van tijd en aandacht die nodig was om goed Nederlands te leren.

1.5 Meertalige realiteit in onderwijs weinig onderkend

In het Nederlandse primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs wordt voornamelijk onderwijs verzorgd op een manier die ervan uitgaat dat leerlingen Nederlands op moedertaalniveau beheersen. Hoewel bijna alle scholen en opleidingen te maken hebben met meertalige leerlingen, is het onderwijs daar weinig op aangepast. Veel scholen hebben geen (actueel) taalbeleidsplan en voeren geen bewust taalbeleid. Is zo'n plan er wel, dan is daarin doorgaans geen aandacht voor talige diversiteit.¹⁹ Het taalbeleid beschrijft veelal niet welke keuzes de school hierin maakt en wat dat betekent voor leerlingen. In een deel van de taalbeleidsplannen wordt wel iets geschreven over hoe leerlingen die thuis geen Nederlands spreken op school extra ondersteuning krijgen bij het leren van het Nederlands. Maar er is weinig aandacht voor omgang met de talen die deze leerlingen wél beheersen. Taalbeleidsplannen geven over het algemeen geen blijk van kennis van wat thuistalen kunnen bijdragen aan leren van en in het Nederlands. Weinig scholen hebben een visie geëxpliciteerd op het gebruik van thuistalen in het onderwijs – of dat nu het actief benutten van deze talen of juist het ontmoedigen van het gebruik ervan is. Het 'beleid' ten aanzien van talige diversiteit laat zich op veel

¹⁶ Turkenburg, 2001.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Zie bijvoorbeeld Broekhuizen e.a., 2024.

scholen daarmee omschrijven als *laissez-faire*. Scholen met veel meertalige leerlingen lijken vaker een actief taalbeleid te voeren dan scholen met weinig meertalige leerlingen.²⁰

1.6 Adviesvraag: wat is nodig om in het onderwijs goed om te gaan met talige diversiteit?

Op verzoek van de minister van Onderwijs brengt de Onderwijsraad advies uit over de vraag: wat is nodig om in het onderwijs goed om te gaan met talige diversiteit?

Afbakening

Dit advies richt zich op de voorschoolse educatie, het po, vo en mbo. Het hoger onderwijs wordt niet meegenomen, omdat de situatie daar anders is. Veel hbo- en universitaire opleidingen worden in het Engels aangeboden en zijn gericht op een internationale studentenpopulatie. De Onderwijsraad heeft al eerder advies uitgebracht over taal in het hoger onderwijs.²¹

Veelgebruikte begrippen

In dit advies gebruikt de raad enkele begrippen die hier worden toegelicht.

Talige diversiteit: de diversiteit aan talen en taalvarianties die mensen gebruiken binnen een groep, gemeenschap of samenleving.²²

Meertalige samenleving: een samenleving waarin diverse (streek)talen worden gebruikt.²³

Meertalige leerlingen: kinderen in de voorschoolse educatie, leerlingen en studenten die in staat zijn zich uit te drukken en te functioneren in twee of meer talen.²⁴ Een groot deel van de wereldbevolking is meertalig. Ook in Nederland zijn veel mensen meertalig, bijvoorbeeld omdat zij – naast het Nederlands – thuis of op het werk nog een andere taal gebruiken (bijvoorbeeld Fries, Limburgs, Arabisch, Engels) of omdat zij in het onderwijs of werk een andere taal leren (bijvoorbeeld Engels, Frans).²⁵

Talig repertoire: alle talige kennis en vaardigheden die mensen in een taal of meerdere talen hebben.²⁶

Thuis taal: taal die mensen van huis uit meekrijgen. Dit wordt ook wel moedertaal genoemd. De thuis taal is over het algemeen ook de eerste taal die mensen leren.

NT2: Nederlands als tweede of volgende taal in een Nederlandstalige context (dus in Europees Nederland). Dit verschilt van Nederlands als vreemde taal (NVT), wat inhoudt dat Nederlands een tweede of volgende taal is die iemand leert in een niet-Nederlandstalige context.

²⁰ Zie bijvoorbeeld Van Batenburg e.a., 2022. Uit de resultaten blijkt dat hoe meer meertaligen er volgens docenten op de opleiding zitten en hoe meer docenten positieve aandacht voor de thuistalen herkennen als beleid, des te meer aandacht zij zelf hebben voor gesprekken over de (meer)talige ervaringen van hun studenten en des te vaker zij het gebruik van andere talen dan de doeltaal ondersteunen.

²¹ Onderwijsraad, 2024a.

²² Zie ook Hinskens, 2020.

²³ <https://multilingual-families.com/multilingual-societies/#:~:text=In%20a%20multilingual%20society%2C%20individuals,professional%20success%2C%20and%20interpersonal%20relationships>

²⁴ <https://expertisecentrumnederlands.nl/meertaligheid>

²⁵ Ibid.

²⁶ <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/meertaligheid/#:~:text=Leerlingen%20worden%20zich%20bewust%20van,gebruiken%2C%20vormen%20hun%20meertalige%20repertoire>

advies

Benut talige diversiteit in onderwijs

Talige diversiteit wordt nauwelijks benut in het onderwijs, terwijl dat een positief effect kan hebben op leren van en in het Nederlands. Daarnaast helpt het alle leerlingen te functioneren in een meertalige samenleving.

Taal is een belangrijk middel bij het vervullen van de opdrachten van het onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Elke leerling heeft een eigen repertoire van een of meer talen of taalvariaties. Deze talige diversiteit kan in het onderwijs aan alle leerlingen ten goede komen, als er kundig mee wordt omgegaan. De huidige situatie, waarin talige diversiteit in het onderwijs vaak ofwel als een probleem ofwel als irrelevant wordt gezien, is niet optimaal.²⁷

Bij het leren van een nieuwe taal kan een eerder geleerde taal van nut zijn. Zo kunnen leerlingen hun thuistaal gebruiken om sneller en beter Nederlands te leren. Dat laatste is belangrijk, omdat een goede Nederlandse taalvaardigheid onontbeerlijk is om te kunnen deelnemen aan het (vervolg)onderwijs en te kunnen functioneren in de Nederlandse samenleving.

Talige diversiteit benutten op school kan ook positieve gevolgen hebben voor het welbevinden van leerlingen en hun betrokkenheid bij het onderwijs. Daarbij is het belangrijk dat erkenning en aandacht voor thuistalen onderdeel zijn van het schoolbeleid.

Daarnaast helpt aandacht voor talige diversiteit alle leerlingen (ook de eentalige leerlingen) zich voor te bereiden op de samenleving die talig divers is. Daarom adviseert de raad de talige diversiteit in het onderwijs beter te benutten.

2.1 Taal is belangrijk middel en doel in onderwijs

Taal is een belangrijk middel bij het vervullen van de verschillende opdrachten van het onderwijs (kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming). Taal speelt een rol in de interactie tussen leraar en leerling, en tussen leerlingen onderling. Taal wordt gebruikt om instructie en feedback te geven en leerlingen aan te moedigen. Taal speelt een rol in toetsing en examinering en wordt gebruikt om (school)regels te formuleren. En via taal wordt gecommuniceerd met ouders. Leraren en leerlingen denken in taal en drukken hun gevoelens en gedachten uit met behulp van taal. Dan is er nog de taal die leerlingen gebruiken om met elkaar te communiceren, binnen en buiten het klaslokaal, om de lesstof beter te begrijpen, elkaar te helpen en sociale relaties met elkaar aan te gaan. Taal is niet alleen een middel, een goede beheersing ervan is ook een doel van het onderwijs. Leerlingen leren bijvoorbeeld Nederlands, Duits, Frans, Engels, Spaans. Ook (leren) functioneren in een omgeving waarin meerdere (thuis)talen een rol spelen, is een onderwijsdoel.

Keuzes in omgaan met talige diversiteit in onderwijs

In al deze situaties spelen de talige achtergronden en voorkeuren van leraren en leerlingen een rol. Pedagogisch medewerkers, leraren en leidinggevenden moeten steeds keuzes maken: welke taal zetten we in en welke niet, en waarom? De raad onderscheidt verschillende manieren waarop opleidingen, scholen en voorschoolse voorzieningen kunnen omgaan met talige diversiteit. Zie het tekstkader hierna.²⁸

Manieren van omgang met talige diversiteit in onderwijs

Verbieden: het is op school niet toegestaan andere talen dan Nederlands te spreken, noch in de lessen, noch in de gangen of op het schoolplein. Dat geldt niet voor lessen in die taal: tijdens de Engelse les wordt bijvoorbeeld wel Engels gesproken.

Tolereren: leerlingen mogen op school tijdens informele momenten alle talen gebruiken die zij willen. Zo nu en dan besteedt de school ook aandacht aan de verschillende talen die leerlingen spreken, bijvoorbeeld in een projectweek.

Waarderen: de school erkent dat leerlingen van huis uit verschillende talen beheersen en ziet dat als een verrijking in het onderwijs. Er hangen bijvoorbeeld posters in de school waarop in diverse talen het woord 'welkom' staat, ouders komen voorlezen in verschillende talen of leerlingen maken een talenpaspoort waarin zij laten zien welke talen zij beheersen.

Inzetten: de school gebruikt het hele taalrepertoire van leerlingen als hefboom voor het leren. Leraren stimuleren leerlingen bijvoorbeeld hun thuistaal te gebruiken wanneer dat hen helpt bij een opdracht of hen in staat stelt elkaar te helpen. Of ze laten leerlingen in hun thuishalen iets zeggen wanneer het onderwerp meertaligheid in de les behandeld wordt.

In de onderwijspraktijk komen 'waarderen' en 'inzetten' nu weinig voor. 'Tolereren' is gebruikelijker, maar 'verbieden' komt ook voor. In een enquête onder leraren in het po, vo en mbo gaf een derde van de leraren aan dat hun leerlingen nooit in hun eigen taal mogen overleggen in de klas.²⁹

Veel scholen vinden het lastig goed om te gaan met talige diversiteit. Passende, recente materialen en handreikingen ontbreken. Daardoor zien scholen het als een extra (en ingewikkelde) taak. Leraren die de meertaligheid van leerlingen zouden willen inzetten om leerlingen te helpen bij het leren van het Nederlands, bij deelnemen aan onderwijs in het algemeen, en om alle leerlingen voor te bereiden op een meertalige samenleving, hebben vaak te weinig expertise, ondersteuning en materialen tot hun beschikking. De tekstkaders hierna belichten voorbeelden van scholen die daarin op verschillende manieren een weg vinden.

IKC Sint Jozef: thuistalen benutten

Maandagmorgen. Groep 7/8 van IKC Sint Jozef in Heerenveen krijgt als voorbereiding op het fietsexamen les over fietsen. In het Fries. Op de vragen van de leraar mogen de leerlingen antwoorden in het Fries of in het Nederlands. Vier leerlingen spreken van huis uit Fries, ongeveer een derde van de klas kan het verstaan maar niet spreken. De anderen spreken noch verstaan Fries, maar van die groep hebben de meesten wel een meertalige achtergrond: zij of hun ouders zijn geboren in Nigeria, Liberia, Ghana, Frankrijk, Koerdistan, Turkije, de Filipijnen of ergens anders. Het taalbeleid op IKC Sint Jozef is gestoeld op de visie dat talige diversiteit benut moet worden in het onderwijs van voorschoolse educatie tot en met groep 8. Ten eerste vindt de school het benutten van de thuistaal zinvol om snel en goed Nederlands te leren. Ten tweede vindt de school principieel dat alle talen gelijk zijn. En in het kader van wereldburgerschap en inclusie is het belangrijk alle thuistalen een plek te geven op school.

Dit is zichtbaar in de aankleding van de school en in de lessen. Leerlingen met dezelfde thuistaal werken samen of er worden juist meertalige groepjes geformeerd; kernwoorden van een bepaald thema worden in andere talen vertaald en in de klas opgehangen; er wordt gewerkt met een methode die veel aandacht besteedt aan meertaligheid in de klas, er wordt aan *pre-teaching*³⁰ gedaan; bij gesprekken met ouders worden vertaalapps ingezet; op het schoolplein worden vele talen gesproken, enzovoort.

De school organiseert elk jaar de Maand van de Meertaligheid. Alle onderbouw-leerlingen krijgen dan een prentenboek cadeau dat vanuit het Nederlands vertaald is naar een taal die zij thuis spreken. Leerlingen die thuis Nederlands spreken, krijgen het boek in het Nederlands. Spreken zij thuis Fries, dan krijgen zij een Friese versie, enzovoort. De ouders helpen mee alle teksten te vertalen. De conciërge plakt de vertalingen in het Nederlandse prentenboek. Tot nu toe werden de vertaalde teksten over het Nederlands heen geplakt, maar sommige ouders gaven aan dat ze de vertaling graag eronder hebben, zodat ze ook het Nederlands kunnen lezen. Zo kunnen de leerlingen de thuistalen gebruiken bij het leren van Nederlands.

De leerlingen van groep 7/8 maken tijdens de fietsles in tweetallen een infographic over vervoer in alle herkomstlanden. Is Nigeria een fietsland? Waarom niet? En hoe zit dat in Turkije, Frankrijk? En waarom wordt er in Nederland zo veel gefietst? In sommige groepjes wordt Fries gepraat, in veel groepjes Nederlands, maar bij het zoeken en beoordelen van informatie voor de infographic praten leerlingen ook in hun thuistalen. Of Engels, als dat helpt. De tweetallen presenteren hun infographic in het Nederlands, “want dat is de taal die we allemaal begrijpen”. Groep 1/2 zingt verderop in de gang een Nederlands-Engels-Duits liedje.

Het gaat goed op IKC Sint Jozef, aldus de directeur: nauwelijks een lerarentekort, een goede reputatie, weinig ziekteverzuim en blij personeel. Dat de duidelijke visie op onderwijs en op talige diversiteit daarin een rol speelt, is volgens haar zeker. Die visie was er niet altijd, vertelt een van de leraren. “Als vroeger twee leerlingen met elkaar Turks praatten in de klas, om elkaar even te helpen met iets, zei ik: ‘Hé, praten jullie gewoon weer even Nederlands alsjeblieft?’ Nu zou ik dat niet meer doen.”

Basisschool El Habib: “Op school spreken we Nederlands”

Basisschool El Habib in Maastricht telt ongeveer vierhonderd leerlingen. Sommigen spreken thuis Nederlands, anderen Arabisch, Oromo, Turks, Berbers of een andere taal. Er is respect voor ieders afkomst, cultuur en identiteit en leerlingen voelen zich welkom op de school. Het taalbeleid van de school is gericht op het maximaliseren van Nederlands taalaanbod. Zowel in de les als in de pauzes spreken de leerlingen, leraren, vrijwilligers, stagiairs, assistenten en schoolleider allemaal Nederlands. Wanneer leerlingen in de pauze onderling een andere taal dan Nederlands gebruiken, zegt de leraar dat het belangrijk is voor het leren van Nederlands om het gesprek voort te zetten in het Nederlands. Ook de oudergesprekken zijn in het Nederlands, als dat nodig is met hulp van een tolk of een vertaalprogramma. De leerlingen leren goed Nederlands en goed rekenen. Alle leerlingen halen het fundamenteel niveau en meer dan 80% behaalt het streefniveau aan het einde van groep 8. Bovendien is de school populair bij ouders. Die zijn tevreden en vertellen dat weer door aan anderen.

De school stimuleert de ouders de thuistaal van hun kinderen te ontwikkelen. Het motto van El Habib is: ‘Ieder thuis is een school, iedere ouder is een leerkracht.’ De school helpt de ouders daarbij met handreikingen. Bij de intake maakt de school duidelijk dat ouders thuis aan de ontwikkeling van de thuistaal moeten werken. De school geeft huiswerk vanaf groep 1. Veel van het huiswerk is gericht op de taalontwikkeling en het leren van Nederlands. El Habib stimuleert zowel veel praten en voorlezen in de taal die de ouders het best beheersen, als werken aan uitbreiding van de taalvaardigheid in het Nederlands. Van ouders verwacht de school dat zij tijd investeren om hun kind thuis met wekelijkse opdrachten te helpen. De ouders krijgen ook te horen hoe zij dat moeten doen. De school geeft hen handleidingen en mondelinge toelichting.

Het lerarenteam onderzoekt momenteel hoe zij de thuistalen ook op school kunnen benutten, zonder dat het afbreuk doet aan de mondelinge taalvaardigheid in het Nederlands. Sommige leraren experimenteren in de les met het benutten van de thuistalen van leerlingen om hen beter Nederlands te leren en te zorgen dat ze de lesstof van andere vakken beter begrijpen. Ook bespreekt het team de onderlinge afspraken over talen. De leraren gaan daarbij af op wat bekend is uit onderzoek en op eigen ervaringen.

2.2 Andere talen kunnen benut worden voor leren van Nederlands

Thuistalen kunnen een belangrijke hulpbron zijn bij het leren van een nieuwe taal. Maar op dit moment is onder leraren, pedagogisch medewerkers, ouders en schoolleiding het idee gangbaar dat thuistalen daarbij in de weg staan.

Kennis van ene taal vergemakkelijkt verwerving andere taal

Thuistalen van leerlingen kunnen een belangrijke hulpbron zijn bij het leren van een nieuwe taal.³¹ Onderzoek laat zien dat de talen die iemand beheerst, elkaar kunnen versterken.³² Een goede vaardigheid in de thuistaal helpt om Nederlands te leren (zie het tekstkader hierna).

Thuistalen benutten bij leesvaardigheid

Ook als in het onderwijs geen aandacht is voor de talige achtergrond van meertalige leerlingen, functioneren zij als meertalige personen op school en in de klas. De voorkennis die leerlingen in een andere taal hebben opgedaan, zullen ze gebruiken bij het verwerven van Nederlands. Dat geldt bijvoorbeeld voor leesvaardigheid. De ‘lezer-in-wording’ moet vier rollen ontwikkelen om volledig geletterd te zijn.³³ Ten eerste die van ‘codekraker’. Codekraken wordt in de Nederlandse context ook wel technisch lezen genoemd. Bij het decoderen van letters, woorden en zinnen kan de kennis van een eerder verworven taal een hulpbron zijn.³⁴ Een tweede rol is die van ‘tekstparticipatant’. De lezer is bezig teksten te begrijpen en interpreteren door gebruik te maken van eigen kennis en ervaringen. Kennis en ervaringen opgedaan in een andere taal zijn dan behulpzaam. De derde rol is die van ‘tekstgebruiker’, die weet hoe teksten in verschillende contexten gebruikt kunnen worden. De vierde rol is die van ‘tekstanalist’, die teksten kritisch kan analyseren, op waarde schatten en de onderliggende bedoelingen begrijpen. Ook in de derde en vierde rol kan actief gebruik van een eerder verworven taal helpen het Nederlands onder de knie te krijgen.³⁵

Talige diversiteit nog vaak gezien als problematisch of irrelevant

Onder leraren, pedagogisch medewerkers, ouders en schoolleiders is een gangbaar idee dat het gebruiken van thuistalen het leren van een nieuwe taal in de weg zit, en dat het beter is het gebruik van deze talen op school te minimaliseren.³⁶ Zo’n gedachte beïnvloedt het handelen van veel pedagogisch medewerkers en leraren in de onderwijspraktijk.

De gedachte dat thuistalen het leren van Nederlands in de weg zitten, heeft ook het landelijk beleid bepaald. In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw werden thuistalen van migrantenleerlingen positief benaderd (zie ook paragraaf 1.4). Maar in het landelijk beleid van de decennia daarna was er minder aandacht voor het gebruik van thuistalen op school. Dat heeft zijn weerslag gehad op onder meer lerarenopleidingen en scholen. Veel scholen gebruiken al dan niet bewust de ‘onderdompelingsmethode’ voor het leren van Nederlands, waarin de thuistaal geen rol speelt. Er zijn ook scholen die het spreken van een andere taal dan het Nederlands verbieden.

De gedachte dat het gebruik van thuistalen het leren van Nederlands in de weg zit, wordt ook ingegeven door het verschil in beheersing van het Nederlands tussen leerlingen die alleen Nederlands kennen en leerlingen met een andere thuistaal. De laatsten beheersen het Nederlands soms minder goed. Daaruit wordt onterecht de conclusie getrokken dat dit komt omdat zij een andere taal beheersen. De verschillen in beheersing van het Nederlands tussen eentalig Nederlandstalige leerlingen en meertalige leerlingen zijn geen gegeven. Op sommige scholen beheersen meertalige leerlingen het Nederlands beter dan op andere.³⁷ Er zijn scholen waar leerlingen met een andere thuistaal dan de taal waarin het onderwijs wordt gegeven, juist betere resultaten laten zien op leesvaardigheidstoetsen dan

³³ Freebody en Luke ontwikkelden dit ‘Four Resources Model’ in Freebody & Luke, 1990.

³⁴ Dat geldt niet per se voor alle talen in dezelfde mate; van talen die het Latijns schrift gebruiken, heeft de lerende meer profijt.

³⁵ Zie bijvoorbeeld Blom, 2023; Tribushinina, Rijkers-Baranova & Blom, 2021; Caruso, 2018; García & Kleifgen, 2020.

³⁶ Moraru e.a., 2025.

³⁷ Ağırdağ & De Leersnyder, 2024.

leerlingen voor wie de taal waarin wordt onderwezen ook de thuistaal is.³⁸ De Nederlandse leesvaardigheid van eentalig Nederlandstalige leerlingen en die van leerlingen met een andere thuistaal hoeven dus niet voor elkaar onder te doen.

Verschillen in toetsresultaten hangen samen met allerlei factoren. Een deel van de leerlingen die met een andere thuistaal het Nederlandse onderwijs binnenkomen, heeft ouders die relatief weinig onderwijs hebben genoten. Nieuwkomers zijn nog nauwelijks in contact gekomen met het Nederlands. Ook is bekend dat meertalige leerlingen in Nederland zich doorgaans minder thuis en minder veilig voelen op school dan Nederlandstalige leerlingen. Daarnaast blijkt dat veel docenten zich onvoldoende voorbereid voelen om het onderwijsaanbod te laten aansluiten op de behoeften van leerlingen met een andere thuistaal.³⁹ Ook lagere verwachtingen spelen een rol: docenten stellen soms lagere eisen aan meertalige leerlingen dan aan eentalig Nederlandstalige leerlingen.⁴⁰ Leerlingen met een andere thuistaal krijgen dan minder vaak of een ander type beurten in de les dan leerlingen die thuis Nederlands spreken. Zulke mechanismes dragen bij aan verschillen in toetsscores van eentalige Nederlandse leerlingen en van leerlingen met andere thuistalen.⁴¹

Nederlands leren cruciaal; thuistaal kan daarbij helpen

Het belang van een goede beheersing van het Nederlands voor iedereen die in Nederland woont, spreekt voor zich.⁴² Het Nederlands is hier een belangrijke gemeenschappelijke taal en beheersing ervan is noodzakelijk om je verbonden te voelen met het land, de samenleving en de inwoners. De taal is nodig om in Nederland deel te kunnen nemen aan het onderwijs, te werken en actief te participeren in de samenleving. Daarom is het belangrijk dat alle leerlingen goed Nederlands leren. Thuistalen kunnen daaraan bijdragen. Het tekstkader hierna bevat een voorbeeld van hoe leerlingen Nederlands leren en daarbij hun thuistalen inzetten.

Overleggen in de eigen taal: een voorbeeld

Het is donderdagmiddag het achtste uur. Leerlingen van wie Nederlands niet de moedertaal is, volgen een NT2-les op een havo/vwo-school in het midden van het land. Het is een diverse groep, van 2 havo tot 5 vwo, al vele jaren in Nederland of net uit de internationale schakelklas (ISK)⁴³ gekomen. Er zijn kinderen uit een Californisch expat-gezin en kinderen met een Syrische of Oekraïense achtergrond. Vandaag gaat het over schoolkosten. Welke kosten moet je maken om naar school te gaan? De leerlingen komen met allerlei voorbeelden: vervoer, pennen, een rekenmachine, sportkleding, een rugzak, een Chromebookabonnement, schoolfeesten. Daarna lezen ze een betoog dat onderwijs kosteloos toegankelijk moet zijn. Op het bord staan vragen. Twee Oekraïense kinderen zitten naast elkaar en overleggen in de eigen taal. Dat helpt bij het begrijpen van de tekst en het beantwoorden van de vragen. Als ze er niet uitkomen, stellen ze vragen aan de leraar in het Nederlands. “Mevrouw, is een advies hetzelfde als een aanbeveling? En wat betekent bepleiten?”

38 Ağirdağ & Vanlaar, 2018.

39 Van Beuningen & Poliřenská, 2019.

40 Van Hengel-van Esch, 2016.

41 Ağirdağ, 2020.

42 Zie ook Onderwijsraad, 2022.

43 Dit is onderwijs voor kinderen die nog maar kort in Nederland zijn en de Nederlandse taal nog niet spreken.

De laatste decennia is weinig onderzoek gedaan naar het bewust inzetten van thuistalen om Nederlands te leren.⁴⁴ Daarvoor komt het te weinig voor. Er bestaan geen situaties waarin bijvoorbeeld Turkstalige leerlingen de eerste jaren van hun schoolloopbaan in Nederland in het Turks les krijgen. Uit internationaal onderzoek blijkt echter dat tweetalig onderwijs een goede manier is om een nieuwe taal te leren.⁴⁵ Ook laten studies zien dat leraren en pedagogisch medewerkers die de thuistaal van leerlingen inzetten, daarmee het verwerven van de nieuwe taal bevorderen.⁴⁶ Soms wordt verondersteld dat het gebruik van meerdere talen door elkaar de leerlingen in verwarring brengt. Er is echter geen reden aan te nemen dat talen afwisselend gebruiken een negatieve invloed heeft op de cognitieve ontwikkeling of de prestaties van leerlingen.⁴⁷

Met de intrekking van de Wet Onderwijs in Allochtone Levende Talen in 2004 is het perspectief van de benutting van talige diversiteit volgens de raad te ver uit beeld geraakt. Voor de intrekking van de wet werden destijds twee argumenten genoemd: het belang van beheersing van de Nederlandse taal met het oog op integratie van minderheden, en de beoogde besparing die de intrekking opleverde.⁴⁸ Daarmee is echter onvoldoende erkend dat thuistalen van nut zijn om de beheersing van het Nederlands van leerlingen te versterken.

2.3 Benutten talige diversiteit van belang voor verbondenheid op school voor alle leerlingen

De school is een gemeenschap en een veilige oefenplaats. Wanneer leerlingen het gevoel hebben dat hun thuistaal er mag zijn en dat met deze taal rekening gehouden wordt, ervaren ze vaker een gevoel van verbondenheid met de schoolse gemeenschap dan degenen die het gevoel hebben dat hun thuistaal er niet mag zijn.⁴⁹ Leerlingen kunnen zich meer verbonden voelen met de leraar en met hun klasgenoten, wanneer hun taalachtergrond wordt erkend en gewaardeerd door de leraar in de klas.⁵⁰

Het luistert wel nauw. Aandacht voor iemands thuistaal kan soms een gevoel van ongemak oproepen, bijvoorbeeld omdat leerlingen daardoor als ‘anders’ worden neergezet. Erkenning van thuistalen kan echter ook positief uitpakken voor leerlingen, omdat de boodschap wordt uitgedragen dat de vaardigheden die zij hebben in hun thuistaal waardevol zijn, dat alle talen en culturen deel uitmaken van de klas en dat alle leerlingen een eigen unieke bijdrage leveren in de klas.⁵¹ Taal en cultuur zijn nauw met elkaar verbonden. Als er aandacht is voor de thuistaal en -cultuur van leerlingen, kan dat positief uitwerken op de betrokkenheid van ouders bij de school. Maar aandacht voor thuistalen als hulpbron of als manier om het welzijn en gevoel van verbondenheid⁵² van leerlingen te vergroten, is nog weinig gemeengoed.

44 Dorren, 2016.

45 Zie bijvoorbeeld Baker, 2006; Reljić, Ferring & Martin, 2015.

46 Unesco, 2007.

47 Riegelhaupt, 2000; Unamuno, 2008.

48 Zie de memorie van toelichting bij de wijziging van de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet op het voortgezet onderwijs, onder meer in verband met de beëindiging van de bekostiging van het onderwijs in allochtone levende talen, Kamerstukken II, vergaderjaar 2002-2003 29 019, nr. 3.

49 Baysu, Ağirdağ & De Leersnyder, 2023; Gaikhorst e.a., 2023; Moraru e.a., 2025; Neel & Fuligni, 2013; Osterman, 2023.

50 Gaikhorst, Karssen, Zijlstra, Martens & Duarte, 2023.

51 nt2.sites.uu.nl/achtergrond-en-verder-lezen/gebruik-van-de-eerste-taal-in-het-onderwijs/

52 Gevoel van verbondenheid (met school) wordt in onderzoek op verschillende manieren gemeten. In PISA 2018 werd het bijvoorbeeld gemeten aan de hand van zes items: (1) “Ik voel me een buitenstaander (of buitengesloten) op school”; (2) “Ik maak gemakkelijk vrienden op school”; (3) “Ik heb het gevoel dat ik thuishoor op school”; (4) “Ik voel me ongemakkelijk en niet op mijn plaats op mijn school”; (5) “Andere leerlingen lijken me leuk te vinden”; en (6) “Ik voel me eenzaam op school”. Zie OESO, 2019a.

Ouders die het gevoel hebben dat hun taal en achtergrond door de school gewaardeerd worden, zijn over het algemeen vaker op school te vinden en tonen meer betrokkenheid bij het schoolse leven van hun kind.⁵³ Ouders vinden de kennis van de eigen taal en cultuur vaak belangrijk voor hun kind. Sommigen zien in de school graag een medestander, maar onderzoek laat ook zien dat onder migrantenouders soms het beeld bestaat dat aandacht voor de eigen taal op school of op de voorschoolse voorziening het leren van het Nederlands in de weg zit.⁵⁴

In de houding van scholen ten aanzien van de achtergronden, culturen en talen van leerlingen valt op dat niet alle talen en culturen evenzeer worden gewaardeerd. Als leerlingen als thuistaal Engels, Frans, Duits of Spaans spreken, wordt meertaligheid vaak aangemoedigd, terwijl de eigen-taalbeheersing van kinderen met bijvoorbeeld een Arabische of Afrikaanse taalachtergrond vaker als nadelig wordt gezien.⁵⁵ Dat heeft deels, maar niet alleen, te maken met de economische waarde die de Nederlandse samenleving deze talen toebedeelt. Het zegt ook veel over de attitude ten aanzien van de groep die deze taal spreekt (zie verder paragraaf 2.4).⁵⁶

In gesprekken met de raad uitten sommige leraren en enkele leden van de JongerenOnderwijsraad de zorg dat eentalig Nederlandssprekende leerlingen zich juist minder verbonden zullen voelen met de school of opleiding wanneer er meer aandacht uitgaat naar meertalige klasgenoten of medestudenten en hun talen.⁵⁷ Dit is voor een aantal scholen ook de reden alle leerlingen aan te sporen op het schoolplein en in de klas Nederlands te spreken. Zo kan iedereen elkaar verstaan en voelt niemand zich buitengesloten. Onderzoek wijst echter uit dat in veel gevallen alle leerlingen een (sterker) gevoel van veiligheid en verbondenheid ervaren als de boodschap is dat elke taal erbij hoort.⁵⁸ Als het spreken van thuistalen op school negatief wordt bejegend, kan dat bij alle leerlingen tot een verminderd gevoel van verbondenheid leiden.⁵⁹

Translanguaging

Onder *translanguaging* worden onderwijsaanpakken verstaan waarin de thuistaal van leerlingen wordt gebruikt ter ondersteuning van het leren van en in de doeltaal.⁶⁰ Zo kan de docent een vertaal-app gebruiken om een nieuw concept uit te leggen aan een leerling die nog niet lang in Nederland is. Leerlingen met dezelfde thuistaal kunnen overleggen bij het maken van een wereldoriëntatieopdracht. De leraar kan woordenlijsten maken met woorden in de thuistalen en de doeltaal. De leraar kan ouders uitnodigen een (prenten)boek in de thuistaal voor te lezen, voordat de leraar het boek in het Nederlands in de klas behandelt. Leerlingen maken zo gebruik van de kennis en vaardigheden die ze hebben opgedaan in hun thuistaal. Onderzoek laat zien dat translanguaging het leren van nieuwe vakinhoud kan ondersteunen,⁶¹ de samenwerking tussen leerlingen kan bevorderen⁶² en kan zorgen dat leerlingen met een andere thuistaal zich meer welkom voelen op school.⁶³

53 Sierens & Van Avermaet, 2014.

54 <https://nt2.sites.uu.nl/achtergrond-en-verder-lezen/gebruik-van-de-eerste-taal-in-het-onderwijs/>; Moraru e.a., 2025; Surraïn, 2018; Groff, Zwaanswijk, Wilson & Saab, 2023; Krijnen, 2021.

55 Sierens & Van Avermaet, 2010.

56 Kircher & Zipp, 2022.

57 Zie bijvoorbeeld de uitspraak van het Gerechtshof Amsterdam op 24 maart 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:3293. "Respectvol omgaan met elkaar binnen de scholengemeenschap betekent immers (...) dat men zoveel als mogelijk communiceert in de taal die iedereen beheerst (...). Alleen zo kunnen tegenstellingen worden overbrugd, alleen zo kunnen verschillen worden gegrepen, alleen zo komen verschillende culturen daadwerkelijk met elkaar in aanraking (...)."

58 Moraru e.a., 2025; Van Der Wildt, 2016.

59 Ağirdağ & De Leersnyder, 2024; Celeste, Baysu, Phalet, Meeussen & Kende, 2019.

60 Bakker, 2025.

61 Ünsal, Jakobson, Molander & Wickman, 2018.

62 Morales & DiNapoli, 2018.

63 Little & Kirwan, 2019, 2021.

2.4 Benutten van talige diversiteit bereidt leerlingen voor op meertalige samenleving

Talige diversiteit in het onderwijs kan benut worden om leerlingen voor te bereiden op een samenleving die evenzeer talig divers is. Leerlingen, ook als zij op een school zitten waar weinig aandacht is voor thuistalen, zullen later in een samenleving functioneren waarin verschillende talen een plek hebben. Sommige talen krijgen nu al veel aandacht in het onderwijs, maar ook beheersing van andere talen kan hieraan bijdragen.

Beheersing van specifieke talen al belangrijk geacht

Dat het beheersen van verschillende talen belangrijk is, zal elke leraar en schoolleider beaamen. Niet voor niets is er in het Nederlandse onderwijs veel aandacht voor vreemde talen zoals Engels, Duits en Frans. Dat is historisch zo gegroeid; al vanaf de negentiende eeuw spelen deze talen een rol in het Nederlandse onderwijs.⁶⁴ Duitsland en Frankrijk hebben een grote culturele invloed op Nederland gehad. Literatuur, kunst en filosofie uit deze landen zijn nauw verweven met de Nederlandse cultuur. Engels is de internationale taal van zaken, wetenschap en technologie. Het beheersen van Engels biedt Nederlandse studenten een concurrentievoordeel op de wereldmarkt.⁶⁵ Kennis van de genoemde talen is dan ook belangrijk om een baan te bemachtigen of een vervolgstudie in het hoger onderwijs te doen. Ook het tweetalig onderwijs dat sommige scholen in Nederland aanbieden, is veelal bedoeld voor leerlingen die zo'n buurtaal goed willen leren. Nederland heeft dan ook een naam als het gaat om kennis van vreemde talen: Nederlandse leerlingen spreken als zij van het voortgezet onderwijs komen meestal goed Engels en hebben daarnaast vaak basiskennis van minstens één andere buurtaal.⁶⁶

De aandacht en waardering voor de talen waarmee veel nieuwkomers het onderwijs binnenkomen, zijn minder groot. De beheersing van Turks, Marokkaans-Arabisch of Oekraïens wordt in het onderwijs doorgaans als minder waardevol gezien (zie ook tekstkader hierna).

Positie van Engels, Frans en Duits

De huidige onderwijswetgeving weerspiegelt de status die historisch gezien aan Engels, Frans en Duits wordt toegekend. Het gaat dan vooral om mogelijkheden talen aan te bieden als schoolvak en het onderwijs te verzorgen in een andere taal dan Nederlands.

Leerlingen moeten in de onderbouw naast Engels nog twee andere moderne talen volgen. Het staat scholen vrij alle talen aan te bieden die ze willen, maar in elk geval Frans en Duits. Leerlingen kunnen dan naast Engels bijvoorbeeld ook Spaans, Russisch, Turks of Chinees volgen, hoewel dat geen gemeengoed is. Leerlingen die van huis uit een andere taal dan Nederlands, Engels, Duits of Frans beheersen, zouden ook gebaat kunnen zijn bij de mogelijkheid die andere taal als examenvak te kiezen, maar dat is wettelijk niet voor elke taal toegestaan. Ook verschilt per onderwijssoort in welke taal leerlingen examen kunnen doen. Chinees geldt bijvoorbeeld voor vwo als examenvak en niet voor havo of vmbo.

⁶⁴ <https://www.slo.nl/vakportalen/mvt/engels-achtergrond/historie-vak-engels/>

⁶⁵ Wilhelm, 2018.

⁶⁶ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Foreign_language_skills_statistics

Meer talen doen ertoe

Er zijn allerlei contexten waarin ook het beheersen van andere talen dan Engels, Duits of Frans een belangrijk voordeel is, bijvoorbeeld in de diplomatie, bij internationale handel en in omgang met anderen die deze taal spreken. Het is vooral belangrijk dat leerlingen leren functioneren in een samenleving waarin niet iedereen dezelfde thuistaal spreekt. Zij moeten kunnen functioneren in een context waarin mensen verschillende talen gebruiken, op verschillende vaardigheidsniveaus en in verschillende grammaticale en uitspraakkleuringen. Zij moeten niet alleen beschikken over de technische vaardigheid om in deze context te functioneren, maar ook leren begrijpen wanneer mensen welke taal spreken en waarom. Wanneer schakel je bijvoorbeeld over van informele naar formele taal? Wanneer schakel je over op een andere taal, zodat alle gespreksdeelnemers betrokken kunnen blijven? Ook bewustzijn van de verschillen in status en macht van talen is belangrijk, en hoe je daar vervolgens mee omgaat. Leraren kunnen de talige diversiteit in de school benutten om een open en kritische houding van hun leerlingen te bevorderen.

Aandacht voor meertaligheid in nieuw curriculum

Meertaligheid is niet langer vrijblijvend. In de nieuwe conceptkerndoelen is aandacht voor meertaligheid opgenomen (zie paragraaf 1.3). Sommige scholen zien daarin een aanleiding hun taalbeleidsplan te herzien. Ook een aantal methodes is al aangepast op de nieuwe doelen (zie tekstkader hierna).

Aan de slag met meertaligheid: een voorbeeld

In 2 havo van het Minkema College in Woerden, een school met een voornamelijk eentalig Nederlandse populatie, geven de leerlingen in tweetallen een presentatie over meertaligheid. Ze hebben iemand geïnterviewd die in een andere taal dan standaard Nederlands is opgevoed en die het Nederlands daarna heeft moeten leren. Het levert interessante verhalen op, onder andere van een brugklasser uit Zuid-Afrika, de nieuwe Oekraïense leraar informatica, een Franse vader, de Marokkaanse conciërge, een Turkse oma en een Limburgse moeder. Wat vinden zij van hun taal? Onderhouden ze die nog? Welke voor- en nadelen heeft hun meertaligheid? Welk woord of welke uitdrukking uit hun taal moeten de klasgenoten zeker kennen? Het is een laagdrempelige manier om kennis op te doen van meertaligheid. En voor de geïnterviewde meertalige leerlingen is het vaak de eerste keer dat hun thuistaal op school gehoord wordt.

aan beveling een

**Maak als school, opleiding en
voorschoolse voorziening beleid
dat kansen talige diversiteit benut**

Scholen, opleidingen en voorzieningen voor voorschoolse educatie moeten taalbeleid ontwikkelen dat mede gericht is op benutting van talige diversiteit. De overheid kan de wet op dat punt aanscherpen. Hoe het taalbeleid er verder uit ziet, hangt af van de visie en context van de school.

De raad beveelt scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen aan om taalbeleid te ontwikkelen dat gericht is op het benutten van talige diversiteit. Het is belangrijk dat de erkenning van talige diversiteit en de ontwikkeling van expertise op dat vlak niet afhankelijk zijn van individuele leraren en dat het niet blijft bij een enkele les over talige diversiteit. Dit vergt beleid van de onderwijsinstelling. De overheid kan de wettelijke opdracht voor het ontwikkelen van taalbeleid op dit punt aanscherpen.

De betreffende instellingen kunnen zelf bepalen hoe ze willen omgaan met de aanwezige talige diversiteit om hun opdrachten te verwezenlijken. Belangrijk is dat er een gedragen visie komt over de plaats van talige diversiteit in het onderwijs.

3.1 Scholen: beschrijf visie, sturing en handelingen

Een taalbeleidsplan omvat een visie (overtuigingen), sturing (regels) en handelingen (praktijken) die daaruit volgen.⁶⁷ De visie beschrijft hoe de school, opleiding of voorschoolse voorziening aankijkt tegen het gebruik van verschillende talen in de school en met welk doel. Daaruit volgt de sturing, ofwel de regels over het gebruik van talen in uiteenlopende contexten en situaties. In de sociale omgang kunnen bijvoorbeeld andere regels gelden dan wanneer leerlingen samen aan een opdracht werken. Handelingen gaan over de vertaling naar de praktijk. Wie gebruikt wanneer welke taal; welke materialen worden gebruikt; welk lesmateriaal en welke vertaalprogramma's of -apps worden ingezet; hoe wordt gezorgd voor een rijke taalomgeving waarin (voor)lezen in het Nederlands of de thuistaal gestimuleerd wordt, enzovoort.⁶⁸

Naast de visie is ook de context van de school, opleiding of voorschoolse voorziening belangrijk. Het staat scholen vrij te kiezen voor meer of minder intensief inzetten op het benutten van talige diversiteit. Benutten van de thuistaal hoeft niet te betekenen dat leerlingen deze thuistalen in alle contexten (mogen) gebruiken. Scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen kunnen op basis van hun visie en context het gebruik van thuistalen in bepaalde contexten beperken. Zijn er weinig leerlingen met andere thuistalen dan het Nederlands, dan beperkt dit de mogelijkheden om leerlingen via talige diversiteit in de klas voor te bereiden op de talig diverse samenleving. Andere contextuele vragen zijn: beheersen leerlingen naast het Nederlands voornamelijk een streektaal of vooral niet-Europese talen? Beheersen leerlingen een taal alleen mondeling of kunnen ze ook lezen en schrijven in de taal? En om welke onderwijssector gaat het? Het primair en voorgezet onderwijs, voorschoolse educatie en het mbo verschillen in de mogelijkheden om talige diversiteit te benutten. Het tekstkader hierna laat zien hoe een middelbare school in Den Haag leerlingen de mogelijkheid biedt hun thuistaal in te zetten ten behoeve van het leren van Grieks of Latijn.

⁶⁷ Spolsky, 2004.

⁶⁸ <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/meertaligheid-in-het-onderwijs#voorbeelden-van-meertalig-onderwijs-per-sector>

Talige diversiteit op gymnasium: een voorbeeld

In de gymnasiumstroom van de Johan de Witt Scholengroep in Den Haag spreken leerlingen thuis verschillende talen. Eén leerling heeft geen Grieks gekozen maar Latijn, vanwege de overeenkomsten met haar moedertaal, het Roemeens. Zij komt net als een aantal anderen uit een internationale schakelklas (ISK). Deze leerlingen krijgen meestal te horen dat zij eerst hun Nederlands op orde moeten hebben en daarna pas 'moeilijke dingen' mogen doen. Maar volgens de school plukken deze leerlingen juist de vruchten van hun meertaligheid. Leerlingen zetten hun thuistaal actief in bij het leren van klassieke talen en het leren van deze talen verbetert volgens de leraar ook hun Nederlands.⁶⁹

Taalbeleid vereist heldere keuzes

Taalbeleid heeft niet alleen betrekking op leerlingen die van huis uit een andere taal spreken dan Nederlands. Leerlingen die alleen Nederlands beheersen, mogen zich niet buitengesloten voelen als klasgenoten een andere taal spreken. Het onderstreept dat laissez-faire-beleid niet wenselijk is. Het is beter als scholen per context een duidelijke keuze maken of ze alleen Nederlands aanhouden, verschillende talen toestaan, talige diversiteit waarderen, dan wel inzetten.⁷⁰ De raad bepleit dat scholen vaker kiezen voor 'waarderen' en 'inzetten' (zie het tekstkader in paragraaf 2.1). Pedagogisch medewerkers en leraren moeten dan wel de benodigde expertise hebben (zie paragraaf 4.1). Het is ook zaak dat leraren en pedagogisch medewerkers ruimte en ondersteuning krijgen van leidinggevendenden om vanuit hun expertise mee te denken over de vormgeving van taalbeleid dat rekening houdt met de specifieke context van de onderwijsinstelling.⁷¹

Toetsbeleid

Het taalbeleid van een school of opleiding is ook verbonden met het beleid op andere terreinen, zoals het toetsbeleid. Thuistalen kunnen van nut zijn bij toetsing.⁷² Soms is het nodig dat leerlingen hun thuistaal gebruiken bij de toets, zodat de toets beter meet wat deze beoogt te meten. Een ander voorbeeld is het gebruik van vertaal-apps om (delen van) de tekst in de toets te vertalen. Wanneer leerlingen hun thuistaal niet mogen gebruiken bij toetsen, bestaat het risico dat ze niet in staat zijn te laten zien wat ze kunnen en weten. Leraren kunnen hun onderwijs dan minder goed laten aansluiten bij de leerling.⁷³

Samenwerking ouders

Een goede samenwerking met ouders⁷⁴ helpt thuistalen te benutten.⁷⁵ Zo blijkt uit onderzoek dat kinderen in de voorschoolse educatie beter Nederlands leren naarmate ouders en andere familieleden daar actiever bij betrokken zijn.⁷⁶ Het is dan ook belangrijk ouders bij de taalstimulering van hun kinderen te betrekken.⁷⁷ Scholen en voorschoolse voorzieningen kunnen ouders bijvoorbeeld uitnodigen te komen voorlezen in de thuistaal of ouders kunnen teksten nalopen en corrigeren die gegenereerd zijn door een vertaal-app.

69 <https://www.denhaagcentraal.net/nieuws/onderwijs/gymnasium-op-het-johan-de-witt-dit-gaat-in-tegen-alle-vooroordelen/>, geraadpleegd op 14 juli 2025.

70 <https://www.brusselvoltaal.be/3-aan-de-slag/omgaan-met-meertaligheid-aanpak>

71 Zie ook Moraru e.a., 2025.

72 Zie bijvoorbeeld Van Popta, Alberto & Ronde, 2024.

73 Zie bijvoorbeeld: De Backer, Slombrouck & Van Avermaet, 2020; Van Popta e.a., 2024.

74 Waar ouders staat geschreven, bedoelt de raad ook verzorgers.

75 Moraru e.a., 2025; Singelsma & Duarte, 2022.

76 Van Steensel, Fikrat-Wevers, Bramer & Arends, 2019.

77 Van der Pluijm, Van Gelderen & Kessels, 2019.

Door ouders te betrekken, voorkomen scholen dat hun beleid en praktijk zijn gebaseerd op aannames over wat ouders doen of zouden willen. Een aantal schoolleiders en leraren die de raad sprak, wees op dit risico. Sommige ouders gebruiken hun thuistaal bijvoorbeeld wel mondeling, maar niet schriftelijk. Andere ouders lezen hun kind liever voor in het Engels dan in het Tigrinya, omdat zij zelf onderwezen zijn in het Engels. Niet alle schoolleiders waren daarvan op de hoogte.

Beleidsmaatregelen inzake talige diversiteit: voorbeelden

Talige diversiteit kan op diverse manieren worden benut in de onderwijspraktijk.

In het taalbeleid van een bestuur, instelling of school kan bijvoorbeeld worden opgenomen dat leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands de eigen taal kunnen gebruiken in de lessen ten behoeve van het leren van het Nederlands.⁷⁸

Hier volgen enkele voorbeelden van beleidsmaatregelen in de praktijk.

- Alle locaties van de school hebben een bibliotheek waarin naast Nederlandstalige boeken ook boeken in de thuistalen van de leerlingen te vinden zijn, zodat leerlingen hun leesvaardigheid kunnen versterken. Door dezelfde boeken in zowel Nederlands als andere talen op te nemen in de bibliotheek, kunnen leerlingen zich in hun thuistaal voorbereiden op een tekst die ze daarna ook in het Nederlands lezen of die ze daarna in het Nederlands bespreken.
- Een voorschoolse voorziening in Limburg moedigt pedagogisch medewerkers aan om wanneer een kind daar baat bij heeft, het Limburgs te gebruiken. Dezelfde voorschoolse voorziening geeft in oudergesprekjes aan dat het voor de taalontwikkeling van de kinderen gunstig is als ouders in de eigen taal een prentenboek interactief voorlezen. De voorschoolse voorziening geeft ouders die prentenboeken mee. Daarna leest de leerkracht hetzelfde boek in de groep in het Nederlands voor.
- De leraar van groep 4 gebruikt een vertaal-app om een tekstje over Koningsdag te vertalen voor een leerling die net vanuit Syrië in het Nederlandse onderwijs is ingestroomd. Zo kan zij het klassengesprek daarna beter volgen.
- De leraar stimuleert een leerling uit groep 6, die niet lang geleden uit de Filippijnen naar Nederland gekomen is, de voorkennis opgedaan in zijn thuistaal te gebruiken in een les over klimaatverandering. Leerlingen in de klas mogen kiezen van welke regio ze het klimaat in kaart brengen en deze leerling zet zijn kennis van het klimaat in de Filippijnen hierbij in. Hij gebruikt ook een vertaalprogramma.
- Twee mbo-studenten verzorging mogen tijdens een les over incontinentie overleggen in hun thuistaal om de theorie beter te begrijpen en de opdrachten te kunnen maken. De leraar merkt dat overleg in de thuistaal hen helpt en moedigt hen aan hun thuistaal te gebruiken bij het kritisch nadenken over vraagstukken en oplossingen. Daarna vraagt hij hen de gevonden oplossingen te vertalen naar het Nederlands, zodat zij hun gedachtegang met anderen kunnen delen.

Taalbeleid kan er ook op gericht zijn alle leerlingen te laten kennismaken met meertaligheid en taalvariatie. Zo worden leerlingen voorbereid op de samenleving waarin verschillende talen worden gebruikt en meertaligheid veel voorkomt.

- In een les over taalfamilies en de ontstaansgeschiedenis van het Nederlands nodigt de leraar Nederlands brugklasleerlingen uit om hun thuistaal aan elkaar te laten horen. Ze heeft leerlingen gevraagd een gedichtje dat in het lesboek in het Nederlands en Duits staat, te vertalen in hun thuistaal. In de les wordt aandacht besteed aan de overeenkomsten en verschillen tussen de talen.

Personeelsbeleid

Ook in het personeelsbeleid is aandacht voor talige diversiteit nodig. Het kan helpen als de talige diversiteit binnen het team aanwezig is. De talen die teamleden beheersen, kunnen ingezet worden ten behoeve van het onderwijs.

Een taalbeleidsplan kan ook de rollen van professionals buiten de school of instelling beschrijven. Denk aan medewerkers van de bibliotheek of mediatheek, onderwijsassistenten die meerdere talen beheersen en tolken die eventueel naast direct vertalen ook extra uitleg kunnen geven en in gesprek kunnen gaan met leerlingen.

De raad benadrukt dat het niet nodig is dat leraren naast het Nederlands allerlei andere talen (leren) beheersen. Ook zonder die beheersing kunnen de thuistalen van leerlingen benut worden in het onderwijs. Maar als leraren wel andere talen dan het Nederlands beheersen, kunnen zij gestimuleerd worden deze talen ook in te zetten in het onderwijs. Het taalbeleidsplan zou moeten aangeven hoe dat vormt krijgt.

3.2 Overheid: scherp wettelijke opdracht voor taalbeleid aan

Scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen zouden in taalbeleidsplannen moeten opnemen hoe zij talige diversiteit benutten in hun onderwijs. Afhankelijk van hun onderwijsvisie en context kunnen zij dit zelf nader invullen. De overheid heeft erop toe te zien dat de onderwijsinstellingen hieraan aandacht besteden in hun plan.

Voorzieningen voor voorschoolse educatie moeten nu al in hun beleidsplan opnemen hoe zij het jonge kind stimuleren op de gebieden taal en sociaal-emotionele ontwikkeling.⁷⁹ Scholen voor primair en voortgezet onderwijs zijn verplicht hun taalbeleid in het schoolplan te beschrijven. Of en hoe voorschoolse educatie, po en vo omgaan met talige diversiteit, hoeft niet aan de orde te komen. Voor mbo-opleidingen is een taalbeleid helemaal niet verplicht. De raad vindt dat alle scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen een taalbeleid horen te voeren en dat de omgang met talige diversiteit daarvan een onderdeel hoort te zijn. De raad adviseert daarom de wettelijke opdracht tot het maken en uitvoeren van een taalbeleid aan te scherpen. Voor het po en vo betreft het onder andere de bepalingen in de Wpo en de Wvo waarin de verplichtingen ten aanzien van het schoolplan zijn opgenomen. De Inspectie van het Onderwijs moet er vervolgens op toezien dat scholen de aangescherpte opdracht uitvoeren.

aan beveling twee

Investeer in ondersteuning, opleiding en verdere professionalisering

Talige diversiteit benutten vergt toerusting van leraren en pedagogisch medewerkers. Investeer in opleidingen, een centraal expertiseplatform en extra ondersteuning via experts, materialen, technologische hulpmiddelen en handreikingen.

Rijksoverheid, scholen, lerarenopleidingen, opleidingen voor pedagogisch medewerkers in de voorschoolse educatie en andere betrokkenen in de educatieve infrastructuur moeten er met elkaar voor zorgen dat leraren en pedagogisch medewerkers toegerust zijn om talige diversiteit te kunnen benutten. Dat vergt een professionaliseringsslag. De (na)scholing moet zich richten op het ontwikkelen van expertise in het benutten van talige diversiteit en pedagogisch-didactisch handelen.

Daarnaast pleit de raad voor een centraal expertiseplatform om resultaten uit onderzoek te delen en inzicht te geven in het professionaliseringsaanbod. Leraren en pedagogisch medewerkers hebben bovendien behoefte aan ondersteuning in de vorm van up-to-date materialen, technologische hulpmiddelen en handreikingen.

Voorop moet staan dat nascholing en ondersteuning voor leraren en pedagogisch medewerkers geen extra belasting vormen. Omgaan met talige diversiteit voelt voor veel leraren als een extra opgave. Materiaal aanpassen en aanvullen kost veel tijd. Het is dan ook zaak leraren hierin voldoende te faciliteren.

4.1 Rust leraren en pedagogisch medewerkers toe

De raad pleit ervoor ‘benutten van talige diversiteit’ standaard op te nemen in de bekwaamheidseisen van leraren en pedagogisch medewerkers. Het gaat dan om expertise op het gebied van talige diversiteit en het leren van een tweede of volgende taal of Nederlands als tweede taal (NT2), en kennis van pedagogisch-didactische aanpakken in de omgang met talige diversiteit. Velen hebben die expertise niet meegekregen vanuit hun initiële opleiding. Er is dus een ruim aanbod van nascholingsmogelijkheden nodig op dit vlak.

Professionalisering moet gericht zijn op kennis, vaardigheden en houdingen

Pedagogisch medewerkers, leraren en docenten hebben meer expertise nodig om talige diversiteit te kunnen benutten, mede gezien de conceptkerndoelen en -examenprogramma's. Er is meer expertise nodig op het gebied van pedagogisch-didactisch handelen en taalverwerving. Leraren die de afgelopen twintig jaar van de opleiding zijn gekomen, hebben hierover veelal weinig kennis aangereikt gekregen. In gesprekken van de Onderwijsraad vertelden leraren zich er niet van bewust te zijn dat de anderstalige bagage van leerlingen in het onderwijs benut kan worden.

Talige diversiteit moet niet alleen als eigenstandig onderwerp aan bod komen in initiële opleidingen en in nascholing, maar ook verbonden zijn met en geïntegreerd in onderwijs over andere onderwerpen.⁸⁰ Daarbij helpt bewustzijn van de relatie tussen taal, cultuur, identiteit en de ongelijke waardering van talen. Lagere waardering voor een thuistaal kan bijvoorbeeld leiden tot lagere verwachtingen van leraren en dat kan de ontwikkeling van de leerling in de weg zitten.⁸¹

Her en der ontstaan al nascholingstrajecten over talige diversiteit om te voldoen aan de behoeften van leraren (zie tekstkader hierna).

Inclusive Teaching Academy: een voorbeeld

In de Brainportregio (Eindhoven en Zuidoost-Brabant) stromen de komende jaren steeds meer leerlingen met een niet-Nederlandstalige achtergrond in. De Inclusive Teaching Academy biedt vo-leraren een compacte maatwerkopleiding: Lesgeven met NT2-kennis in een meertalige klas.

Vakdocenten in het vo hebben behoefte aan praktische kennis die ze direct in de klas kunnen toepassen. Ze zoeken effectieve strategieën om meertalige leerlingen te kunnen helpen. De opleiding leert hen wat de struikelblokken zijn voor meertalige leerlingen en hoe je die uit de weg kunt ruimen. De opleiding voorziet in praktische handvatten en hulpmiddelen zoals het gebruik van ChatGPT om instructies te vereenvoudigen.

Een van de ontwikkelaars van de opleiding geeft een voorbeeld: “Teksten, toetsen en opdrachten bevatten voor meertalige leerlingen vaak veel moeilijkheden. Dat kan te maken hebben met het taalgebruik, de structuur of conventies, maar ook met wat er in zo’n opdracht verwacht wordt. Zo zullen leerlingen misschien niet gewend zijn te werken met bronnen, zoals bij geschiedenis, en die kritisch met elkaar te vergelijken. Het vraagt bovendien een heleboel van hun lees- en schrijfvaardigheid. Dan is het risico groot dat ze niet doen wat er van hen verwacht wordt. In onze opleiding leer je als docent hoe je deze leerlingen kunt helpen en hoe je ook nog tijd overhoudt voor de rest van de klas.”⁸²

De deelnemers aan de opleiding brengen ook bezoeken aan scholen. Zo kunnen ze inzichten die ze in de bijeenkomsten opdoen, observeren in de praktijk. Daarnaast is er tijdens die bezoeken ook praktijkcoaching en intervisie.

Ook pedagogisch medewerkers moeten goed worden toegerust voor de omgang met talige diversiteit. Wanneer kinderen in de voorschoolse educatie zich welkom en gewaardeerd voelen, zullen zij eerder actief en met meer zelfvertrouwen deelnemen aan activiteiten dan wanneer ze het gevoel hebben dat hun culturele of talige achtergrond er niet mag zijn.⁸³ Van pedagogisch medewerkers vraagt dit specifieke kennis, vaardigheden en houdingen om aan de behoeften van kinderen met verschillende achtergronden te kunnen voldoen.⁸⁴ Het is bovendien belangrijk dat pedagogisch medewerkers zich competent genoeg voelen in de omgang met ouders en kinderen met verschillende culturele of sociale achtergronden.⁸⁵

Het is belangrijk dat aankomend pedagogisch medewerkers en leraren tijdens hun opleiding al praktijkervaring opdoen met het benutten van talige diversiteit, zodat ze die ervaring kunnen verbinden met de theorie die hen is aangereikt. Zowel de stageschool of voorschoolse voorziening als de begeleidende (leraren)opleider kan aandacht besteden aan de omgang met talige diversiteit. Het is daarom belangrijk dat (leraren)opleiders samenwerken met stagescholen en voorschoolse voorzieningen.⁸⁶

Aandacht voor talige diversiteit, thuistalen en tweedetaalverwerving is van belang in alle lerarenopleidingen. Dat geldt ook voor de opleiding en de nascholing van zij-instromers en mbo-docenten, wat vaak korte trajecten zijn. Als het op taalonderwijs

⁸² Overgenomen van: www.inclusiveteachingacademy.nl/blogs/Help-meertalige-leerlingen-hun-talenten-volledig-te-ontwikkelen

⁸³ Zie ook Ryan & Deci, 2000.

⁸⁴ Driessen, 2013.

⁸⁵ Romijn, Slot, Leseman & Pagani, 2020.

⁸⁶ Dursun e.a., 2023.

aankomt, gaat het in het mbo meestal uitsluitend om het aanleren van vaktaal. Maar een groot deel van de studenten in het mbo heeft een andere thuistaal dan Nederlands. Dat vergt van mbo-docenten een vaardige omgang met talige diversiteit.

4.2 Versterk expertisenetwerken

Om leraren en pedagogisch medewerkers te ondersteunen, zijn netwerken nodig waarin betrokkenen kennis en ervaring delen. Ook moet er een overzicht komen van alle professionalisering gericht op het benutten van talige diversiteit.

Scholen, opleidingen, voorschoolse voorzieningen, leraren, docenten, aanbieders van lerarenopleidingen en nascholing kunnen in netwerken samen werken aan de verspreiding van expertise. Er zijn veel voorbeelden van goede initiatieven en praktijken. Deze kunnen breder gedeeld worden, zodat niet elke leraar, pedagogisch medewerker, school of instelling het wiel opnieuw hoeft uit te vinden. Leraren en pedagogisch medewerkers kunnen bijvoorbeeld gestimuleerd worden bij elkaar te kijken. Ook kunnen filmpjes van goede voorbeelden gedeeld worden om anderen te inspireren en van elkaar te leren.

De raad constateert – onder meer op basis van gesprekken – dat lang niet alle scholen en voorschoolse voorzieningen de weg weten te vinden naar netwerken of bijvoorbeeld lectoraten op het gebied van talige diversiteit. Eenmaal aan een netwerk verbonden, verloopt kennisdeling wel steeds gemakkelijker. Zeker nu talige diversiteit deel gaat uitmaken van de kerndoelen en de noodzakelijke basisexpertise van leraren, zal de behoefte aan professionalisering en expertisenetwerken stijgen.

Docenten in het mbo werken over het algemeen in multidisciplinaire teams en niet, zoals in het vo, in vaksecties.⁸⁷ Taaldocenten zijn daarom vaak de enige taalspecialist in het team en samenwerking met andere taalspecialisten binnen de organisatie is niet vanzelfsprekend. Een manier om uitwisseling op gang te brengen, is samenwerking te faciliteren. Dit zou kunnen binnen professionele leergemeenschappen waaraan ook opleiders en onderzoekers met expertise op het gebied van taalverwerving en taaldidactiek deelnemen.⁸⁸

Het tekstkader hierna belicht een voorbeeld van samenwerking binnen een mbo-instelling. Het tweede tekstkader gaat over een initiatief van Nuffic voor een (groter) netwerk.

Samen werken aan benutten van talige diversiteit op MBO College Zuid

Op het MBO College Zuid in Amsterdam verschillen de opleidingen sterk in het aantal studenten dat thuis een andere taal spreekt dan op school. Op sommige opleidingen is dat ongeveer de helft van de studenten. Daarnaast spreekt een groot aantal studenten straattaal; een taalvariëteit met andere grammaticale en lexicografische regels dan het Nederlands dat zij op school leren.

De docenten Nederlands van de verschillende opleidingen weten elkaar inmiddels goed te vinden. Een paar keer per jaar komen zij bijeen tijdens vakgroep-studiemiddagen. De vakgroep streeft ernaar de inhoud van het vak Nederlands relevanter en aantrekkelijker te maken voor studenten en docenten. Door aan te sluiten bij de diversiteit aan talige kennis van studenten kunnen ze bruggen slaan tussen thuistaal en schooltaal. Zo worden studenten zich bewust van de waarde van hun talige repertoire. En leren zij vervolgens hoe ze dat het best kunnen inzetten in beroepssituaties en bij hun deelname aan onderwijs.

Netwerk tweetalig onderwijs (Nuffic)

Op dit moment zijn in Nederland honderddertig scholen aangesloten bij het netwerk tweetalig onderwijs van Nuffic.⁸⁹ Het betreft vooral tweetalig onderwijs dat wordt aangeboden in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Daarnaast zijn er ongeveer dertig tweetalige mbo-opleidingen.⁹⁰ De leraren die lesgeven in de andere taal, doen dit volgens het CLIL-principe (Content and Language Integrated Learning). Daarbij is het doel leerlingen niet alleen de vakinhoud bij te brengen, maar ook hun taalvaardigheid te vergroten.⁹¹ Nuffic ondersteunt tweetalig onderwijs. Het certificeert vo-scholen en mbo-opleidingen die aan bepaalde criteria voldoen. Tweetalig voortgezet onderwijs moet daartoe in de onderbouw havo/vwo minstens 50% van de lessen in de andere taal aanbieden. In de onderbouw vmbo is dit minstens 30%.⁹² Bij een tweetalige mbo-opleiding is minstens de helft van de opleiding in een andere taal.⁹³

Centraal platform nodig

Er zijn allerlei organisaties en platforms die praktische voorbeelden delen van de wijze waarop pedagogisch medewerkers en leraren talige diversiteit kunnen benutten in het onderwijs. Denk aan het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO), Nuffic, LOWAN, Drongo, Taalunie, onderwijsbegeleidingsdiensten en diverse lectoraten. Om kennis en voorbeelden breed te delen, is een toegankelijk centraal expertiseplatform nodig. Dit platform moet experts vanuit verschillende achtergronden en bestaande initiatieven met elkaar verbinden.

Er is al veel gaande, maar de initiatieven zijn versnipperd. Daardoor is het voor een school, opleiding of voorschoolse voorziening en voor een individuele professional moeilijk overzicht te houden of te weten waar ze kunnen aankloppen. Een centraal expertiseplatform kan een overzicht bieden van professionaliseringsaanbod en adviseurs. Het kan vragen verzamelen en resultaten uit onderzoek toegankelijk maken. De hulpvraag helpen formuleren is daarbij belangrijk. Een expertiseplatform kan bijvoorbeeld helpen identificeren op welk gebied lesmateriaal of professionaliseringsmogelijkheden ontbreken.

⁸⁹ <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/tweetalig-onderwijs/alle-tto-scholen-in-nederland>

⁹⁰ <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/tweetalig-onderwijs/overzicht-tweetalige-mbo-opleidingen>

⁹¹ <https://www.nuffic.nl/nieuws/mboers-sterker-in-hun-schoenen-met-een-tweetalige-opleiding>

⁹² <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/onderwijs-en-internationalisering/vraag-en-antwoord/wat-is-tweetalig-onderwijs-tto-in-het-voortgezet-onderwijs>

⁹³ <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/tweetalig-onderwijs/standaard-voor-tweetalig-mbo>

Een centraal expertisepлатform zou volgens de raad bij een bestaande partij belegd kunnen worden. Zo'n platform zou informatie van diverse kleinere platforms bij elkaar kunnen brengen. Expertisecentra en lectoraten hebben een structuur van netwerken en hebben de ervaring in huis die nodig is voor betekenisvolle kennisdeling.

Ook lokale en regionale netwerken van belang

Naast een centraal platform zijn lokale en regionale netwerken van belang. Deze kunnen experts vanuit verschillende achtergronden op lokaal niveau met elkaar verbinden. Denk aan tolken (*live* of via de tolkentelefoon), taalscholen en weekendscholen die samenwerken met reguliere scholen. Een voorbeeld van lokale ondersteuning is het team ambulante begeleiding NT2 in Enschede, dat vanuit de taalschool reguliere scholen bezoekt. De gemeente financiert de ambulante begeleiding vanuit achterstandsmiddelen.⁹⁴ Ook Inclusief Taalonderwijs Bonaire (iTOB)⁹⁵ is een voorbeeld van lokale samenwerking (zie de tekstkaders hierna).

NT2-begeleiding in Enschede

Taalschool de Globe en het team ambulante begeleiding NT2 vormen samen het Expertisecentrum NT2 binnen de gemeente Enschede. Taalschool de Globe verzorgt het onderwijs aan eerstejaars nieuwkomers. Het team ambulante begeleiding biedt ondersteuning bij NT2-hulpvragen binnen de peuteropvang en de groepen 1-8 van alle scholen in de gemeente. Daarnaast is het team betrokken bij de overstap van tweedejaars nieuwkomers van taalschool de Globe naar de reguliere scholen om te zorgen voor een zachte landing.

Het team ondersteunt pedagogisch medewerkers en leerkrachten in de peuteropvang en groepen 1-2 door *co-teaching*. Zo versterken de begeleiders vaardigheden van pedagogisch medewerkers en leerkrachten. In groep 3-8 kijkt een NT2-begeleider op verzoek van de leerkracht mee om praktische tips en adviezen te geven. Bijvoorbeeld over werkvormen en materialen. Ook kan de NT2-begeleider een korte instructie geven aan individuele leerlingen. De begeleider geeft deze instructie in het klaslokaal, zodat de leerkracht kan meekijken. Daarnaast kan de NT2-begeleider de school ondersteunen bij het ontwikkelen van een doorgaande lijn in de NT2-didactiek.

Samenwerken aan taalbeleid op Bonaire

Inclusief Taalonderwijs Bonaire (iTOB) is een samenwerking tussen alle basisscholen, de vo-scholengemeenschap en het middelbaar beroepsonderwijs op Bonaire. Het doel van iTOB is meertaligheid binnen het onderwijs op een wetenschappelijk geïnformeerde en strategische manier te benutten, zodat leerlingen goed kunnen deelnemen aan het onderwijs. Waar voorheen weinig tot geen aandacht werd besteed aan de thuistalen van leerlingen bij het leren van het Nederlands, wil iTOB hun rijke bagage op het gebied van taal juist inzetten bij het onderwijs.

Een kernteam heeft nauw contact met de scholen om goed op de hoogte te blijven van wat zij nodig hebben en ondersteunt hen bij vernieuwingen. Uitgangspunt daarbij is het combineren van wetenschappelijke kennis en de ervaringen en expertise van docenten.

⁹⁴ <https://nt2begeleidingenschede.nl/NT2-begeleiding>

⁹⁵ <https://www.inclusieftaalonderwijsbonaire.com/>

In dit kader wordt onderzoek gedaan naar het proces van ontwikkeling van iTOB-beleid, de bijhorende aanpak en tools en de uitkomsten van de professionele ontwikkeling van de deelnemende docenten.

iTOB werkt toe naar de volgende eindproducten:

- iTOB-taalbeleid voor inclusief taalonderwijs;
- scholingsmateriaal voor docenten;
- een website met tools en lesmateriaal;
- tweetalig lesmateriaal van Stichting Nationale Parken Bonaire (STINAPA);
- didactische video's;
- een verslag van het onderzoek;
- wetenschappelijke artikelen.

4.3 Investeer in hulpmiddelen, materialen en tijd

Pedagogisch medewerkers en leraren moeten goede materialen en hulpmiddelen tot hun beschikking hebben, bijvoorbeeld (prenten)boeken in diverse talen, om het leren van en in het Nederlands te ondersteunen. Waar boeken in de benodigde talen niet voorhanden zijn, moeten pedagogisch medewerkers en leraren de technische hulpmiddelen hebben om deze te vertalen. Bijvoorbeeld een vertaal-app waarmee ze pagina's van boeken kunnen scannen, vertalen en printen. Ook voorleestecnologie kan uitkomst bieden. Als leerlingen met een andere thuistaal bijvoorbeeld de theorie over tektonische platen, vulkanen en aardbevingen moeten leren, helpt het als zij de Nederlandse tekst ook kunnen lezen of horen in de taal die zij beter beheersen.

In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw zijn veel methodes en materialen ontwikkeld specifiek voor NT2 of voor onderwijs in de thuistaal. Uit die tijd stammen methodes zoals *Prisma* voor anderstalige nieuwkomers in het basisonderwijs en *Zebra* voor het vo. Een aantal onderzoeksinstituten zoals ITTA, en onderwijsondersteunende instanties zoals Het Projectbureau van de CED-Groep in Rotterdam en Sardes in Utrecht, hadden ruime expertise in materiaalontwikkeling voor NT2-leerders. Die aandacht is voor een belangrijk deel verdwenen, expertise is verloren gegaan en veel methodes hebben geen noodzakelijke vernieuwingen ondergaan. Het is zaak opnieuw expertise op te bouwen en te delen en goede materialen te ontwikkelen of aan te passen. En dit vergt weer onderhoud om een golfbeweging te voorkomen.

De rijksoverheid kan methodemakers stimuleren materiaal te ontwikkelen dat ruimte biedt om andere talen te benutten. Het zou bijvoorbeeld helpen als er in lesmethodes aandacht is voor het inzetten van alle talige kennis en vaardigheden van leerlingen.⁹⁶ De raad constateert dat sommige scholen nu met zeer verouderde lesmethodes werken.

Tot slot moeten pedagogisch medewerkers en leraren voldoende tijd en expertise hebben om zelf onderwijsmateriaal aan te passen en dat te delen met collega's en andere scholen of instellingen.

aan beveling drie

Breng wettelijke ruimte onder de aandacht

Benutting van talige diversiteit is goed mogelijk binnen de bestaande wet- en regelgeving.

De raad adviseert overheid en sectorraden om onderwijsinstellingen daarover beter te informeren.

De wet- en regelgeving laat scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen veel ruimte om talige diversiteit te benutten, maar onderwijsinstellingen zijn daarvan niet altijd op de hoogte. De overheid en sectorraden kunnen hen beter informeren over de ruimte die de wetgeving biedt om meertaligheid te benutten, en hen stimuleren daarvan gebruik te maken.

5.1 Informeer praktijk over wettelijke ruimte om talige diversiteit te benutten

Wet- en regelgeving laat ruimte om binnen de school, opleiding of voorschoolse voorziening verschillende benaderingen te ontwikkelen die aansluiten op de context en leerlingpopulatie. Scholen maken daar lang niet altijd gebruik van. Het zou helpen als de overheid en sectorraden beter over de mogelijkheden informeren.

Wettelijke ruimte voorschoolse voorziening

Uitgangspunt van de Wet kinderopvang is dat bij voorschoolse voorzieningen de Nederlandse taal wordt gebruikt. Op dit uitgangspunt zijn uitzonderingen mogelijk. Als naast Nederlands het Fries of een andere streektaal in levend gebruik is, kan ook die taal, naast Nederlands, worden gebruikt. Dat geldt ook voor een andere taal. Denk aan kinderen van ouders die een beperkte periode vanwege hun werk in Nederland wonen of aan kinderen in bepaalde regio's die streektalen spreken maar het Nederlands nog niet goed machtig zijn. Het gebruik van een andere taal naast het Nederlands moet wel worden vastgelegd in een gedragscode.

Wettelijke ruimte primair onderwijs

In het primair onderwijs is het uitgangspunt dat het onderwijs in het Nederlands wordt gegeven. Maar naast Nederlands mag ook Fries of een streektaal in het onderwijs worden gebruikt. Voor de opvang in en de aansluiting bij het Nederlandse onderwijs van leerlingen met een niet-Nederlandse achtergrond kan de taal van het land van oorsprong mede als taal voor het onderwijs worden gebruikt. Dit moet dan wel volgens een gedragscode die het bevoegd gezag heeft vastgesteld.⁹⁷

In afwijking van het Nederlands als uitgangspunt kan in het primair onderwijs voor maximaal 15% van de onderwijstijd Engels, Duits of Frans worden gebruikt.⁹⁸ Het ministerie van OCW werkt momenteel aan een wijziging van het Inrichtingsbesluit WPO. De intentie is het maximaal toegestane percentage onderwijstijd in het Engels, Duits of Frans te verhogen van 15% naar maximaal 50%.⁹⁹ Het onderwijs aan een afdeling voor internationaal georiënteerd basisonderwijs mag worden verzorgd in het Engels, mits minstens 10% van het aantal uren wordt gegeven in het Nederlands of wordt besteed aan de Nederlandse taal.¹⁰⁰

Wettelijke ruimte voortgezet onderwijs

Ook in het voortgezet onderwijs is het uitgangspunt dat in het Nederlands wordt onderwezen. De Wet op het voortgezet onderwijs staat het gebruik van andere talen dan Nederlands toe wanneer dat nodig is vanwege de aard, inrichting of kwaliteit van het onderwijs of vanwege de herkomst van de leerlingen. Hoe een school hiermee omgaat, moet zijn vastgelegd in een gedragscode.

⁹⁷ Artikel 9 lid 13 Wpo.

⁹⁸ Zie artikel 9 lid 13a; artikel 4.2. inrichtingsbesluit WPO.

⁹⁹ Eerder dit jaar is dit voorstel in consultatie geweest, zie https://www.internetconsultatie.nl/tweetalig_primair_onderwijs/b1

¹⁰⁰ Artikel 9 lid 14 Wpo.

Niet alleen de instructietaal, maar ook de talen van toetsen mogen andere zijn dan het Nederlands. Voor de toetsen die geen deel uitmaken van het eindexamen, zijn er ruime mogelijkheden om een andere taal te gebruiken. De wet staat toetsing in een andere taal niet alleen toe als het gaat om het onderwijs in de betreffende taal, maar ook wanneer het noodzakelijk is vanwege de specifieke aard, inrichting of kwaliteit van het onderwijs of vanwege de herkomst van leerlingen. Het bevoegd gezag moet het gebruik van een andere taal dan het Nederlands bij toetsing en examinering vastleggen in een gedragscode.

Overheid en sectorraden moeten scholen beter informeren over wettelijke ruimte

Scholen maken lang niet altijd gebruik van de wettelijke ruimte die er is om thuistalen te gebruiken ten behoeve van het onderwijs. Uit de gesprekken die de raad voerde met leraren en enkele scholen, bleek dat zij vaak niet op de hoogte zijn van de wettelijke ruimte. Deze scholen maken dan bijvoorbeeld geen gebruik van de mogelijkheid andere talen dan Nederlands in te zetten bij het toetsen van kennis of vaardigheden van leerlingen, terwijl dat de ontwikkeling van leerlingen beter in beeld zou brengen.

Het zou goed zijn als de rijksoverheid zich meer inspant om scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen te informeren over de wettelijke mogelijkheden thuistalen te benutten bij het onderwijs. Dan kunnen zij beredeneerd een taalbeleidsplan maken. Als scholen weten wat de wettelijke mogelijkheden zijn en wat de voordelen van benutting van thuistalen kunnen zijn, zullen zij vermoedelijk vaker kiezen voor een aanpak waarin die thuistalen een rol spelen. Het verspreiden van deze kennis kan de overheid beleggen bij sectorraden. De Inspectie van het Onderwijs zou de wettelijke ruimte moeten opnemen in de brochures die zij publiceert over ruimte in regels.

5.2 Stimuleer scholen wettelijke ruimte te gebruiken

De raad pleit ervoor dat de overheid en de sectorraden scholen stimuleren meer gebruik te maken van de wettelijke ruimte om talige diversiteit te benutten. Bijvoorbeeld door het gebruik van thuistalen bij toetsen te stimuleren. De wet biedt de mogelijkheden om andere talen dan Nederlands te gebruiken voor toetsen, maar de toetsen bestaan nu over het algemeen nog niet in andere talen. Ook biedt de wet mogelijkheden om tweetalig onderwijs aan te bieden in andere combinaties dan Nederlands-Engels en om een breed scala aan talen als schoolvak aan te bieden.

Tweetalig onderwijs gaat nu vrijwel altijd om de combinatie Nederlands-Engels. Ook blijkt dat er bij vreemde talen in de onderbouw van havo en vwo een sterke voorkeur is voor Engels, Frans en Duits. Tot slot lijken weinig leraren of pedagogisch medewerkers andere talen dan Nederlands toe te staan of te gebruiken ten behoeve van het leren van en in het Nederlands.

Overheid en sectorraden kunnen scholen, opleidingen en voorschoolse voorzieningen daarom stimuleren naast Nederlands ook het gebruik van andere talen toe te staan wanneer dat behulpzaam is.

Ook kunnen zij scholen stimuleren een breder scala van talen als schoolvak aan te bieden. Een breder aanbod geeft scholen en opleidingen meer mogelijkheden om hun leerlingen voor te bereiden op de talig diverse samenleving. Omdat kennis van cultuur een onderdeel is van het vreemdetalenonderwijs, kan de eenzijdige nadruk op één of enkele talen leiden tot een onevenwichtige aandacht voor andere culturen, terwijl de aandacht gemakkelijk verbreed zou kunnen worden. Door kennis en vaardigheden op te doen ten aanzien van een breed scala van talen en culturen worden leerlingen zich bewust van de eigen talige en culturele identiteit en leren ze omgaan met andere talige en culturele perspectieven. Dat draagt bij aan het realiseren van burgerschapsdoelen.¹⁰¹

De raad wijst er tot slot op dat het aanbieden van andere talen dan Engels, Duits en Frans scholen de mogelijkheid biedt om kennis en vaardigheden die leerlingen van huis uit meekrijgen, in te zetten voor de toeleiding naar een eindexamen.

geraad pleegd

Ter voorbereiding van dit advies heeft de Onderwijsraad gesprekken gevoerd met onder meer leerlingen, studenten, leraren, taalcoördinatoren, schoolleiders, adviseurs, ouders en onderzoekers. Naast de deelnemers aan een bijeenkomst in het kader van de veldraadpleging zijn onder andere de volgende personen geraadpleegd.¹⁰²

Arthur Bakker	Universiteit van Amsterdam
Esther Beste	ROC van Amsterdam
Elma Blom	Universiteit Utrecht
Marjon van den Broek	Basisschool Onze Wereld
Cheyenne Claessens	Taalschool Panningen, Stichting Prisma
Katinka de Croon	SLO
Joana Duarte	Rijksuniversiteit Groningen
Sahure Durmaz	IKC El Habib
Stephanie Felius	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Francis Flapper	IKC Sint Jozef
Judith Geurts	Megin
Annemiek de Grood	Basisschool Onze Wereld
Frederike Groothoff	LangWhich / Sardes
Mirjam Günther-van der Meij	NHL Stenden Hogeschool
Ummulgulsum Gurbuz	IKC El Habib
Maaïke Hajer	Hogeschool Utrecht / Malmö University
Tom van den Hardenberg	ROC van Amsterdam
Siebe ten Have	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Karijn Helsloot	Stichting Taal naar Keuze
Froukje Hoobroeckx	Sardes
Roman Hopman	ROC van Amsterdam
Sylvia Huijsmans	SALTO
Dave Huntjens	Stichting Prisma
Inge Jansen	SLO
Annemarie Kerkhoff	Koninklijke Auris Groep
Juana Kibbelaar	Stichting LIKE
Babet van Lier	ROC van Amsterdam
Bente Linders	Taalschool Panningen, Stichting Prisma
Nicole Markslag	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Huub Nelis	ROC van Amsterdam
Heleen Rijckaert	Nederlandse Taalunie
Hedwig van Schie	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Remziye Seymen	IKC El Habib
Jantien Smit	Hogeschool Utrecht

¹⁰² In deze lijst zijn alleen de namen opgenomen van de personen die daarvoor hun toestemming hebben gegeven.

Marieke Sumter	ROC van Amsterdam
Wendoline Timmerman	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Maaïke Verrips	Drongo
Margriet Verwiel	ROC van Amsterdam
Ineke Wijnen	Taalschool Panningen, Stichting Prisma
Leonie Wulftange	Nederlandse Taalunie

Daarnaast heeft de raad dankbaar gebruik gemaakt van digitale bijdragen, ontvangen naar aanleiding van de oproep ‘Denkt u mee?’.

literatuur

Ağirdağ, O. (2020). *Onderwijs in een gekleurde samenleving*. Antwerpen: EPO.

Ağirdağ, O., & De Leersnyder, J. (2024). Against the odds: predictors of academic success and excellence in majority-minority schools. *School Effectiveness and School Improvement*, 35(3), 273-297.

Ağirdağ, O., & Vanlaar, G. (2018). Does more exposure to the language of instruction lead to higher academic achievement? A cross-national examination. *International Journal of Bilingualism*, 22(1), 123-137.

De Backer, F., Slembrouck, S., & Van Avermaet, P. (2020). Functional use of multilingualism in assessment: opportunities and challenges. *Research Notes. Cambridge Assessment English*, 78, 35-43.

Baker, C. (2006). Cognitive theories of bilingualism and the curriculum. In C. Baker (Red.), *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism* (pp.166-186). Clevedon: Multilingual Matters.

Bakker, A. (2025). Oui! Si! Yes... voor thuistalen in de klas. www.jsw.nl/taal/oui-si-yes-voor-thuistalen-in-de-klas

Van Batenburg, E., Dale, L., Poliškenská, D., & Van Beuningen, C. (2022). Meertaligheid in het mbo: een inventarisatiestudie naar opvattingen en gerapporteerde praktijken van docenten Nederlands en Engels. *Levende Talen Tijdschrift*, 2022(4), 14-29.

Baysu, G., Ağirdağ, O., & De Leersnyder, J. (2023). The association between perceived discriminatory climate in school and student performance in math and reading: A cross-national analysis using PISA 2018. *Journal of Youth and Adolescence*, 52(3), 619-636.

Van Beuningen, C., & Poliškenská, D. (2019). Meertaligheid in het voortgezet onderwijs: Een inventarisatiestudie naar opvattingen en praktijken van talendocenten. *Levende Talen Tijdschrift*, 20(4), 25-36.

Blom, E. (2023). Lexical and cognitive development of children learning regional languages: Studies from the Netherlands. *Nordlyd*, 47(2). <https://doi.org/10.7557/12.7267>
https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/435728/01_Blom.pdf?sequence=1

Broekhuizen, M., Van Gils, F., Slot, E., Brasileiro Reis Pereira, I., Kortekaas, J., & Oudega, L. (2024). *Bouwen aan grenzeloos goed onderwijs in de Brainportregio*. Utrecht: Onderwijsadvies en Training, Universiteit Utrecht.

Caruso, E. (2018). Translanguaging in higher education: Using several languages for the analysis of academic content in the teaching and learning process. *Language Learning in Higher Education*, 8(1), 65-90.

Celeste, L., Baysu, G., Phalet, K., Meeussen, L., & Kende, J. (2019). Can school diversity policies reduce belonging and achievement gaps between minority and majority youth? Multiculturalism, colorblindness, and assimilationism assessed. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 45(11), 1603-1618.

Cummins, J. (2021). Translanguaging: A critical analysis of theoretical claims. In P. Juvonen & M. Källkvist (Eds.), *Pedagogical Translanguaging: Theoretical, Methodological and Empirical Perspectives* (pp. 7-36). Bristol: Multilingual Matters.

Dorren, G. (2016). Meertalig opvoeden: nog steeds een goed idee? *Onze Taal*, 85(1), 12-13.

Driessen, G. (2013). *De bestrijding van onderwijsachterstanden. Een review van opbrengsten en effectieve aanpakken*. Nijmegen: ITS.

Dursun, H., Ağirdağ, O., & Claes, E. (2023). Unpacking preservice teachers' beliefs about students' home languages: what matters in initial teacher education? *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. DOI: 10.1080/01434632.2023.2173209

Freebody, P., & Luke, A. (1990). Literacies programs: Debates and demands in cultural context. *Prospect: an Australian journal of TESOL*, 5(3), 7-16.

Gaikhorst, L., Karssen, M., Zijlstra, H., Martens, E., & Duarte, J. (2023). De effecten van een meertalige interventie op zowel de sociaal-affectieve als cognitieve ontwikkeling van basisschoolleerlingen. *Pedagogische Studiën*, 100 (3).

García, O., & Kleifgen, J.A. (2020). Translanguaging and literacies. *Reading Research Quarterly*, 55(4), 553-571.

Groff, C., Zwaanswijk, W., Wilson, A., & Saab, N. (2023). Language diversity as resource or as problem? Educator discourses and language policy at high schools in the Netherlands. *International Multilingual Research Journal*, 17(2), 157-175. <https://doi.org/10.1080/19313152.2022.2162761>

Van Hell, J.G., & Dijkstra, T. (2002). Foreign language knowledge can influence native language performance in exclusively native contexts. *Psychonomic Bulletin & Review* 9, 780-789. <https://doi.org/10.3758/BF03196335>

Van Hengel-van Esch, C. (2016). Meertaligheid: een oordeel of een voordeel? *Tijdschrift Taal*, 7(11), 6-11.

Hinskens, F.L.M.P. (2020). Standaardtaal en talige diversiteit in het onderwijs: Advies over de omgang met taalvariatie, meertaligheid en het Standaardnederlands in het onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Adviescommissie 'Standaardtaal en talige diversiteit in het onderwijs'. Den Haag: Taalunie.

Inspectie van het Onderwijs (2023). *Kwaliteit voorschoolse educatie 2022*. Factsheet. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/voor-en-vroegschoolse-educatie/documenten/publicaties/2023/07/07/kwaliteit-voorschoolse-educatie>

Inspectie van het Onderwijs (z.d.). *Het schoolplan verandert*. Brochure. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/schoolplan>

Kircher, R., & Zipp, L. (2022). An introduction to language attitudes research. *Research methods in language attitudes*, 1.

KNAW (2018). *Talen voor Nederland*. Amsterdam: KNAW.

Krijnen, E. (2021). *Family literacy in context. Exploring the compatibility of a family literacy program with children's homes*. Proefschrift. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Little, D., & Kirwan, D. (2019). *Engaging with Linguistic Diversity: A Study of Educational Inclusion in an Irish Primary School*. London: Bloomsbury Academic.

Little, D., & Kirwan, D. (2021). A Plurilingual Approach to Language Education at Primary Level: An Example from Ireland. In U. Lanvers, A.S. Thompson & M. East (Eds.), *Language Learning in Anglophone Countries* (pp. 405-423). Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56654-8_20

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2003). Memorie van toelichting bij de wijziging van de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet op het voortgezet onderwijs, onder meer in verband met de beëindiging van de bekostiging van het onderwijs in allochtone levende talen: Kamerstukken II, vergaderjaar 2002-2003, 29 019, nr. 3.

Morales, H., & DiNapoli, J. (2018). Latinx bilingual students' perseverance on a mathematical task: A rehumanizing perspective. *REDIMAT – Journal of Research in Mathematics Education*, 7(3), 226-250.

- Moraru, M., Bakker, A., Akkerman, S., Zenger, L., Smit, J., & Blom, E. (2025). Translanguaging within and across learning settings: A systematic review focused on multilingual children with a migration background engaged in content learning. *Review of Education*, 13(2), e70069.
- OESO (2019a). *PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students' Lives*. Paris: PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/acd78851-en>
- OESO (2019b). *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*. Paris: TALIS, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>
- OESO (2023). *PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education*. Paris: PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>
- Onderwijsraad (2017). *Vluchtelingen en onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2022). *Taal en rekenen in het vizier*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2024a). *Advies wetsvoorstel Wet internationalisering in balans*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2024b). *Een klemmend beroep*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Osterman, K.F. (2023). Teacher practice and students' sense of belonging. In T. Lovat, R. Toomey, N. Clement & K. Dally (Eds.), *Second International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing* (pp. 971-993). Cham: Springer International Publishing.
- Van der Pluijm, M., Van Gelderen, A., & Kessels, J. (2019). Activities and strategies for low-educated parents to promote oral language development of their children. *School Community Journal*, 29(1), 317-362.
- Van Popta, M., Alberto R., & Ronde, K. (2024). *Nieuwe meertalige toetspraktijken in het rekenonderwijs*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Reljić, G., Ferring, D., & Martin, R. (2015). A meta-analysis on the effectiveness of bilingual programs in Europe. *Review of Educational Research*, 85(1), 92-128.
- Riegelhaupt, F. (2000). Codeswitching and language use in the classroom. In A. Roca (Ed.), *Research on Spanish in the US* (pp. 204-217). Sommerville (MA): Cascadilla Press.
- Romijn, B., Slot, P., Leseman, P., & Pagani, V. (2020). Teachers' self-efficacy and intercultural classroom practices in diverse classroom contexts: A cross-national comparison. *International Journal of Intercultural Relations*, 79, 58-70.
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68.
- Sapulete, S., De Wilde, P., Ouwehand, K., & Van der Boom, E. (2020a). *Teaching and learning international survey (TALIS) 2018: Nationaal rapport basisonderwijs*. Den Haag: NRO.
- Sapulete, S., De Wilde, P., Ouwehand, K., & Van der Boom, E. (2020b). *Teaching and learning international survey (TALIS) 2018: Nationaal rapport voortgezet onderwijs*. Den Haag: NRO.
- Schmeets, H., & Cornips, L. (2022). Taaldiversiteit in Nederland: Language diversity in the Netherlands. *Taal & Tongval*, 74(1), 75-106.
- Sierens, S., & Van Avermaet, P. (2010). Taaldiversiteit in het onderwijs: van meertalig onderwijs naar functioneel veeltalig leren. In: P. van Avermaet, K. van den Branden & L. Heylen (Eds.), *Goed gegokt* (pp. 69-87). Antwerpen: Garant.

- Sierens, S., & Van Avermaet, P. (2014). Language diversity in education: Evolving from multilingual education to functional multilingual learning. In D. Little (Ed.), *Managing diversity in education: Languages, policies, pedagogies* (pp. 204-222). Clevedon: Multilingual Matters.
- Singelsma, J., & Duarte, J. (2022). Taal in beeld: Ouders als taalpartners bij het talenbewust lesgeven. In J. Duarte, M. Günther-van der Meij, F. De Backer, C. Frijns & B. Gezelle-Meerburg, *Talenbewust lesgeven: Aan de slag met talige diversiteit in het basisonderwijs* (pp. 279-301). Amsterdam: Coutinho.
- SLO (2024). *Conceptexamenprogramma Nederlands havo, september 2024*. Amersfoort: SLO.
- SLO (2025a). *Conceptexamenprogramma Turks compact vwo*. Amersfoort: SLO.
- SLO (2025b). *Definitieve conceptkerndoelen Nederlands, herziene versie april 2025*. Amersfoort: SLO.
- Spolsky, B. (2004). *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Steensel, R., Fikrat-Wevers, S., Bramer, W., & Arends, L. (2019). *Stimulering van geletterdheid met ouder-kindprogramma's voor kinderen in achterstandssituaties. Een meta-analyse van effecten en werkzame elementen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Surrain, S. (2018). 'Spanish at home, English at school': how perceptions of bilingualism shape family language policies among Spanish-speaking parents of preschoolers. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 24(8), 1163-1177.
- Tribushinina, E., Rijkers-Baranova, A., & Blom, E. (2021). De rol van meertalige kennis en taalbewustzijn bij het leren van Engels als vreemde taal. *Levende Talen Tijdschrift*, 22(4), 15-26.
- Turkenburg, M. (2001). *Onderwijs in allochtone levende talen: Een verkenning in zeven gemeenten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Unamuno, V. (2008). Multilingual switch in peer classroom interaction. *Linguistics and Education*, 19(1), 1-19.
- Unesco (2007). *Mother Tongue Matters: Local Language as a Key to Effective Learning*. Paris: Unesco.
- Ünsal, Z., Jakobson, B., Molander, B.O., & Wickman, P.O. (2018). Science education in a bilingual class: problematising a translational practice. *Cultural Studies of Science Education*, 13, 317-340. <https://doi.org/10.1007/s11422-016-9747-3>
- Veerman, E., Danbury, E., Duarte, J., Volman, M., & Gaikhorst, L. (2025). A systematic review of empirical studies into multilingual pedagogies and their outcomes in primary education. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 18 March, 1-26. <https://doi.org/10.1080/01434632.2025.2472862>
- Van der Wildt, A. (2016). Een talig diverse leerlingenpubliek: het thuisgevoel en de vriendschapsrelaties van leerlingen op diverse scholen. In L. van Praag, S. Sierens & S. Slembrouck (Red.), *Haal meer uit meertaligheid: omgaan met talige diversiteit in het basisonderwijs* (pp. 95-105). Den Haag: Acco.
- Wilhelm, F. (2018). Foreign language teaching and learning in the Netherlands 1500-2000: An overview. *The Language Learning Journal*, 46(1), 17-27.

colofon

Goed onderwijs voor iedereen: daar draagt de Onderwijsraad aan bij. De raad geeft al meer dan honderd jaar onafhankelijk advies over onderwijsbeleid en -wetgeving aan de regering en de Eerste en Tweede Kamer. Gevraagd én uit eigen beweging. Dit mondt uit in gefundeerde verkenningen en adviezen die focussen op oplossingen voor de langere termijn. Ze gaan over alle vormen van onderwijs: van voorschoolse voorzieningen tot aan postuniversitair onderwijs en een leven lang ontwikkelen.

De raad is onafhankelijk, met oog en oor voor ontwikkelingen en opvattingen in de samenleving en het onderwijs. De adviezen zijn gebaseerd op wetenschappelijke kennis en inzichten. En ze worden gevoed door kennis en ervaring uit de onderwijspraktijk en de praktijk van onderwijswetgeving en -beleid. De JongerenOnderwijsraad, met leerlingen en studenten van diverse leeftijden en schooltypen, voedt de raad met ervaringen en ideeën over het Nederlandse onderwijs en denkt mee over onderwerpen.

Samenstelling raad

prof. dr. L. (Louise) Elffers (voorzitter)
prof. dr. O. (Orhan) Agirdag
prof. dr. G.J.J. (Gert) Biesta
dr. D.J.M. (Dominique) Majoor
D. (Daisy) Mertens MEd
dr. C.J. (Cor) van Montfort
prof. dr. S.F. (Susan) te Pas
prof. mr. S. (Stefan) Philipsen
prof. dr. T. (Trudie) Schils
drs. L.Y.P. (Luc) Sluijsmans
mr. H. (Harmjan) Vedder
drs. M.P. (Mirjam) van Leeuwen (secretaris)

Ontwerp

thonik

Visualisatie

Things To Make And Do

Fotografie

Edwin Walvisch
© Onderwijsraad, Den Haag

Uitgave van de Onderwijsraad

Den Haag, september 2025
ISBN 978-94-6121-096-8
Intern documentnummer AD.2500117

Onderwijsraad
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag
secretariaat@onderwijsraad.nl
(070) 310 00 00